

DE DIVERSITATE TEMPORUM

LIBRI DUO.

INCIPIT PROLOGUS.

Frater Immo (26) causa amoris ad me venit: tua A collegi, ne verbosior quam debuerim viderer. Et ut sancta studia, venerande præsul Burcharde, fidem, sanctitatem et honestatem morum retulit, et quanta auctoritate construeres et regeres ecclesiam tibi a Deo commissam, ostendit. Ejus relationibus, fateor, admodum non solum congaudebam, sed etiam condigna admiratione, gratias Deo toto corde rependens, exultabam. Cumque adhuc de tua bonitate pluriora scire desiderarem, quanta meditatione in sanctis Scripturis, labore jejuniorum et vigiliarum, et in cæteris Christi operibus esses occupatus, exposuit. Denique quanto amplius tui mentionem apud nos egerat ³⁴, tanto gratiorem nobis diem et jaciendorem effecerat. Et quia in tam laudabili vita agnitus es, quamquam et ante plurimis et præstantibus viris referentibus multa præclara et illustria de te sint audita, secundum dicta Salvatoris nostri unici Filii Dei: « Non potest ³⁵ civitas abscondi super montem posita, neque lucerna supra candelabrum missa (Matt. v, 14, 15); » tamen interior tua conversatio apertius manifestata, memoriam tui, sigillo caritatis Christi pectori meo arcius impressam, perpetua conglutinatione, si præsumo confiteri, mihi copulabit. Et si angustia familiaris rei in administrandis obsequiis copiam mihi negabit, tamen piæ mentis affectus in Christo tibi semper aderit, fulcitus testimonio Scripturæ, dicentis: « Voluntas bona sufficit omnia. » Cæterum nomini tuo istum consecravi libellum de nostrorum dierum hominibus compositum, cui nomen est De diversitate temporum, quia C in eo diversa collecta videntur. Non enim pleniter omnia quæ de proposita materia scribenda erant

propter tuas occupationes sanctissimas fastidium vitarem, brevitati animum in omnibus dedi. At si æmulus quis forte ex adverso emerit, et livido oculo his inspectis ob invidiam rugam contraxerit, et in hoc me reprehendere temptaverit ³⁶, quod superflue nova et impudenter inpolito sermone ediderim, eo quod sufficiant libri quos studiosi recipiant, nedum etiam istis imperitis scriptis, quasi inutili fasce, onerentur, et ea causa libellum repulerit: is sciat, eum tuæ cognitioni solummodo esse missam, ut tuo iudicio aut aboleatur, aut legendus servetur. Nam spe gratiæ tuæ confisus, ab hac intentione mentis meæ non facile quisquam retraxerit, quin quicquid sententia tua probaverit, absque ambiguitate id aliorum etiam examinatione sit stabilendum. Et si demum hæc objicientur et arguar, quod omnibus cognita scripserim, tuo consilio perpendant, me hac responsione uti: nota delectabiliter sæpius audiri, ut solet fieri in cantilenis, quod, veteribus ex assiduitate fastiditis, novæ frequentius in dies repetitæ, delectabilius audiuntur. Inter hæc noverit tua dignitas, quod etiam ad evitandam ociositatem et desidiam cordis res istas scribendas susceperim; et quia ad opus Dei sive ad alicujus virtutis profectus idoneus non sum, in hoc saltim opusculo miserum animam ab inani curiositate cohiberem. Quod etiam ideo sine nomine auctoris positum est, ut, si displicet, sicut prædixi superius, recesses, sive fossa facta humo operiri jubeas; si vero placet, adposito nomine causa exercicii feliciter legas.

INCIPIT EPISTOLA DOMNI BURGHARDI EPISCOPI.

BURCHARDUS, sanctæ Wormaciensis æcclesiæ pro-
visor humillimus ALPERTO, speciali suo, gratiæ in-
tegritatem et plurimam salutem.

Literas tuas, quas nomine meo tibi multum inco-

gnito misisti, hilariter accepi, quas etiam per dili-
gentionem pariterque tuam petitionem et ipse legi, et
coram me legere præcepi; in quibus studii ³⁷, ac
voluntatis tuæ devotionem satis superque cognovi.

VARLÆ LECTIONES.

³⁴ egerit 1. egerat 2. ³⁵ pote 1. ³⁶ temptaverit c. ³⁷ studui 1.

NOTÆ.

(26) Immonem, abbatem Gorziensem, Pramiensem et Auguiensem, fratrem Alperti fuisse suspicatur Eccardus; sed Immo diaconus Wormatiensis fuisse videtur, ad quem monachus Tielensis epistolam de miraculis S. Walburgis scripsit. Act. SS. Febr. III, p. 548. etiam de Immonis fratre sermo est: Si

testem hujus signi habere cupis, fratrem tuum, an ita se res habeat, interrogabis, qui hanc, marito suo in illa miserabili cæde Frisiorum interfecto, auxit uxorem. Quem tamen ab Alperto, clerico ut videtur, diversum habuerim.

Set has quociens revolvi, tociens per singula pene verba commotus, nostris pueris præsentibus super hoc dolui, scilicet quod his temporibus sunt nulli, vel vix paucissimi, qui ad studendum inveniantur idonei, vel quibus voluntas sufficiat studendi, cum et hoc negotio et unusquisque reficeretur, ac labiis animus a variis tumultuantis seculi commissis interim suspenderetur, necnon cata cautione posteritati sequacium laudabile traderetur exemplum. Omnes autem delectamento mundanorum illusi et ad deteriora pronissimi, miseris hujus seculi vanitatibus inserviunt, et tam delectabiles animarum epulas exercere aut quærere nesciunt ac penitus neglegunt, sicut scriptum est: « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (*Rom.* III, 12). » Igitur studii tui devotio non est inanis apud me, nec videtur vituperanda, set multum laudanda. Nam in dictaminis tui filo, haud segniter tornato, magnas et auctoriales causas non titubantibus vestigiis cautissime conservasti. In omni enim expositione auctoralis, et

A in quolibet libro, diversas sex causas quæri convenit atque expediri oportet, sicut in proœmio editionis primæ ysagogarum Porphyrii Severinus³⁸, prudentissimus doctor, Fabio exhortante, dicendo instituit: « Primum inquit, docet, quæ sit cujusque operis intentio, secundo quæ utilitas, tercio qui ordo; quarto si ejus, cujus opus esse dicitur, germanus propriusque³⁹ liber est; quinto quæ sit ejus inscriptio; sextum est id dicere, ad quam partem philosophiæ cujuscumque libri ducatur intentio. » Hæc omnia in libro tuo caute conservasti, set nominis tui inscriptionem non apposuisti. Quoniam autem meo arbitrio hoc judicandum⁴⁰ reliquisti ideo sic judico nec non et jubeo: Titulum libro apponas, nomen tuum fiducialiter inscribas, et unicuique legere volenti liber pateat, ac stabilis inconulsusque meo judicio permaneat. Si quis vero, invidia stimulante, detractionis murmure nos nostraque vituperet, huic respondeo, et confusum his verbis obmutescere facio:

Invidus es nostris, quoniam tu talia nescis.

EXPLICIT EPISTOLA DOMNI BURCHARDI WORMACIENSIS EPISCOPI.

INCIPIT ALPERTUS DE DIVERSITATE TEMPORUM.

LIBER I⁴².

1⁴³. Apud Germanos qui circa Rhenum incolunt duo ditissimi, Wicmannus (27) et Baldericus, summis opibus inter se de potentatū contendebant. Set Wicmannus gratia et amicitia regis multorumque Germanorum nitebatur; alter Coloniensis sacerdotis itemque Gerhardi Mosellensis, potentis viri auxilia sibi concibat. His rebus confirmati⁴⁴, contumeliosum existimabant, nec alter alteri in ullo⁴⁵ negotio cederet. Interdum etiam pace inter eos facta, dolo pocius, quam ut ullius veræ amicitia fides servarent, studebant. Set Baldericus ditissimi et longe nobilissimi Wicmanni (28), cujus majores magnam partem Germaniæ, et maxime circa littora oceani imperia tenebant, filiam duxit uxorem; Wicmannus vero aliquos annos post præfecti Godefridi (29), avunculi Balderici, filiam in matrimonium sumpserat. His rebus et hic in Gallia, et ille in Germania, prædia et ædificia multa ex dotis jure sibi adquisierant.

2. De castello Adela⁴⁶ incenso, et ejusdem moribus.

Erat antea tempus, cum Baldericus suæ uxoris

C ullam spem potiundi ne quidem existimaret, propterea quod habebat (30) sororem nomine Liutgardam abbatissam Eltensis montis (31), qua nolente, nullam contumeliam suo generi degeneri conubio inferre audebat. Videbatur enim ille secundum quorundam opinionem, quamvis loco nobilitatus⁴⁷, genere tamen...⁴⁸; is etiam et quidam Godizo, Richizonis filius, vir magnarum opum, qui inter se in illo spacio temporis societatem et fidem firmaverant, in clientelam Liutgardæ se devoverant, ejusque obsequiis et imperiis obtemperarant. Erat enim Godizo consanguineus harum sororum, et primum ad amicitiam alterius se addicavit, eique studium suum et auxilium præstiterat. Set cum animi ejus levitatem et mores faciles animadverteret ab ejus familiaritate se removit, et ad domnæ Liutgardæ clientelam se contulit. Qui post hinc biennium, ob plerasque injurias quas Adela sorori domnæ Liutgardæ inrogabat, adjuncto sibi Balderico, castellum illius subito inrumpens, præda et incendio consumpsit. Ipsa vero, comperto eorum adventu, paulo ante me-

VARIAE LECTIONES.

³⁸ prudentibus deletum c. ³⁹ propriisque c. ⁴⁰ judicatum f. ⁴¹ MORVM f. ⁴² LIBER I desunt in c. ⁴³ numeros addidit Eckhart. ⁴⁴ confirmata f. ⁴⁵ illo f. ⁴⁶ Adela 2. ⁴⁷ nobilitatis f. ⁴⁸ vilis supplet Eckh fortasse mediocris v. infra II 8, pag. 713.

NOTÆ.

(27) De cujus genere cf. cl. Wedekind noten II, 60 soq.

(28) Comitatus pagi Hamalant.

(29) Comitatus Hattuariorum; cf. II, 6.

(30) Scilicet uxor.

(31) Elten ad Rhenum, a Wicmanno Liutgardæ patre fundatum.

diam noctem cum paucis profugit. Set præterea res ista vehementer est admiranda, has sorores ⁴⁹, parentibus clarissimis ortas, tam diversas a se esse potuisse, ut quot reprehensiones in una notarentur, tot in altera virtutes prædicarentur, nisi hoc cogitationibus, nostris opponamus, mirum non fuisse, eo quod et primus parens noster itidem dissimiles filios genuerit, quorum alter, crudelissimus parricida, alterum mitissimum invidia occidit. Nostro vero silentio illa prætermittenda sunt, quæ de Adela dicebantur, quod erat clamosa in voce, lasciva in verbis, veste composita, animo dissoluta, et quod instabilitatem mentis nutibus oculorum præferebat. Nos vero scimus, eam ad opera multa esse solertem, magno ingenio, et numerosas cubicularias ad varietatem textilium rerum instructas habere, et in preciosis vestibus conficiendis pene omnes nostrarum regionum mulieres superare (32); hæc sola humanitas in ea nota est.

3. De moribus Liutgardæ.

At vero Liutgardis longe dissimilis huic. Nam moribus honestis erat celeberrima, virtutibus omnibus ultra quam credi potest præclarissima, hospitalitate ita adsueta, ut in adventu hospitem maxime delectaretur, itidemque si quando abessent, quod tamen raro contigit, quandam quasi mœsticiam in vultu præferebat. Prudentiam in ea laudari non est necesse, cum non solum ex palatio ad eam, set etiam ex longinquis regionibus magnus numerus hominum ad suarum rerum capiendum consilium confluxisset. Erat enim in ea cum summa scientia, tum verissima facultas suorum consiliorum expediendorum. Omnibus affabilis, omnibus extitit benigna, multa etiam dando maximam gloriam adeptæ est; unde et conligit, ut omnes eam maximo honore celebrarent. Pauperes eam quasi matrem etiam ex peregrinis locis sine intervallo frequentabant, quorum neminem sine solatio a se abire permisit. Mirares, ut fragilitatis feminei sexus tantis vexationibus ne quidem ad horam gravaretur, set potius, quod est mirabilius, ut dixi, delectaretur. Unde frequenter inter nos collocuti ⁵⁰, dum in ejus gloria æstimarem tantam humilitatem, fateor nos jam tunc divinasse, id quod verum erat, illa ⁵¹ extincta nullam in his regionibus sui consimilem tam illustri vita esse futuram. Patrimonium quoque omne, quod sibi hereditatis parte ⁵² successerat, ecclesiæ cui ipsa præerat contulit. Id soror ⁵³ ejus factum graviter ferens, traditionem illam sæpius rescindere moliebatur. Set cum id efficere non posset, in vitæ

A illius necem cogitabat, et consilio cum quibusdam pestiferis inito, illam veneno, ut fertur, extinxerunt. Nos eam rem, pro magnitudine sceleris parum nobis compertam, existimationi vulgi ruminandum relinquimus. Set illi qui venenum confecerant, capti ⁵⁴ atque oculis dampnati sunt. Post mortem ejus cum omnes ubique orbitatem ⁵⁵ tantæ mulieris cum luctu et planctu deplorarent soror illius locum furibunda invadit, et omne patrimonium, quod soror pia intentione ecclesiæ contulit, ad suam potestatem retorsit ⁵⁶. Set non multo post ex præcepto Ottonis tertii ⁵⁷ imperatoris cum dedecore expulsa, his adversitatibus prævideri cogitabat; et consilio cum suis accepto, cum post virum priorem sine occultatione turpiter vixisset et cupienti sui copiam non negasset, postquam vidua lasciva ⁵⁸ secundum dictum sancti apostoli (*I Tim. v, xi*) diu luxuriata fuisset, illum de quo supra diximus Baltericum duxit maritum, cum vivente sorore neuter copulam alterius ne mente quidem concipere auderet. Nec multo post, instigante illa, cum armata manu montem Eltnæ ⁵⁹ subito occupat. Cum opidani repentino metu percussi fuga salutem quaerent, in monasterio se abdiderunt. Expugnatoque monasterio, et jaculis altaribus trajectis, unum, quem sibi inimicum existimari voluit, captivum duxit. Set cum id regi compertum foret, graviterque factum hoc ferret, delictum Balterici deprecatorum auxilio pecunia expiatum est. Rex vero altiori consilio in posterum loci illius stabilitatem prævidere volens, Noviomago ⁶⁰ concilio indicto (*an. 997, Mai. 18*), cum undique frequentissimi illuc convenirent, tractandum de prædicto loco statuit. Aderat cum sua conjuge Baltericus, eo quod sententiæ senatorum processerant, ut ille convictus secundum legem in perpetuum ab illius expostulatione ecclesiæ se eximeret, sicque carta et privilegio loci stabilitatem firmaverunt (33).

4. De obitu Ottonis et dolis Baldrici.

Post hæc vero imperator tercius Otto, bonæ indolis adolescens, in Italia moritur, corpusque ejus ad Aquasgrani effertur, et ibi cum regio honore sepelitur (*an. 1002*). Post cujus mortem Baltericus rupit fidem, et hostili manu adgressus ad montem Eltnæ, vallum qui ecclesiam ad instar castelli ambiebat scidit, familiamque omnem sibi servire coegit.

5. De Heinrico ⁶¹ rege.

Ubi vero Heinricus summa rerum potitus est,

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁹ sopores 1. ⁵⁰ ita Eck. — collocati c. ⁵¹ illa corr. illa c. ⁵² patre corr. parte c. ⁵³ sororor corr. soror c. ⁵⁴ capiti corr. capti c. ⁵⁵ ita correxi; sobrietatem c. ⁵⁶ retrorsit corr. retorsit c. ⁵⁷ tercii 2. ⁵⁸ ita E. lascua c. ⁵⁹ etnæ 1. eltnæ 2. ⁶⁰ novio magno 1. ⁶¹ HENRICO c. hoc loco.

NOTÆ.

(32) Eadem fere verba de sorore Barchardi episcopi Wormat. in ejus Vita leguntur c. 12.

(33) Cf. ea de re chartam imperatoris ap. Schaten Ann. Paderb. I, 343.

iterum locum illum in priorem statum reduxit. A Meriwido ⁷² (34) magna celeritate vecti, usque ad Multa præclara de hoc viro nobis scribenda sufficiunt: quam facile, gratia Dei donante, ⁶² ad apicem ⁶³ regni pervenerit, qualiter illustres viros et summæ potentiæ, bella adversum se concitantes, celeri victoria in deditionem venire coegerit, qualiter reges in ⁶⁴ interioribus Germaniæ partibus, qui sunt Winidi vocati, suæ dicioni tributarios effecerit, et Mettim in Belgis diu contra se male cogitantem, et compluribus annis obsessam, pene ad interitionem ⁶⁵ vastaverit (*an.* 1012?), et tandem multis incommodis illatis sibi subegerit; set quia domnus Adelboldus Trajectensis episcopus hæc omnia pleniter in uo volumine luculento sermone comprehendit, a nobis pars quæ aliquando nostris scriptis necessario occurrit prætereunda visa est, ne historia tantis et tam venustis documentis edita a nobis tanquam ab insipientis latratu obfuscaretur.

6. *De viso comete, et fame, et mortalitate.*

Post hinc triennium quam rex in solium regni sublimatus est, commetes horribili specie flammæ hac illacque jactans, in australi parte cæli visus est. Sequenti anno fames et mortalitas gravissima per totum orbem factæ sunt (*an.* 1005), ita ut in multis locis præ multitudine mortuorum et tædio sepelientium vivi adhuc spiritum trahentes, vi qua poterant renitentes ⁶⁶ cum mortuis obruerentur.

7. *De Wecelino apostata.*

Istis etiam diebus, videlicet Heinrici regis qui postea benedictione apostolica imperator effectus est, quidam Wecelinus, qui fuerat Cuonradi ducis clericus illusionem diabolicam seductus, errori Judeorum consensit. Hoc audiens rex, nimia, ut justum fuit, conturbatione commotus est, atque illius jussione unus discipulorum suorum nomine Henricus, æquivocus regis, prædictam apostatam veracissimis sacræ Scripturæ testimoniis, ut ejus epistola affirmat, falsa verba in Christum ejusque sanctos dixisse devicit; et quia hæc longiusculo sermone protracta sunt, in fine istius libelli ea ponere decrevimus (*lib.* II, cap. 22, 35).

8. *De adventu Nordmannorum* ⁶⁷.

Wicmannus, sortita conjugem, ut supra diximus, præfecti filia, sibi in omnibus obtemperare fidemque illi et amicitiam ⁶⁸ servare constituit, et frequenter alter ab altero adscitus ⁶⁹ convivio, communem sibi causam fecerant. Cumque jam senio confectus et ægitudine ita deprehensus esset præfectus ⁷⁰, ut vix pedibus incederet, pyratæ ex diversis insulis ⁷¹ oceani cum magna multitudine navium emersi, per flumen

portum Tylæ (35) pervenerunt (*an.* 1006). Populus vero qui circa littora Wal fluminis habitaverunt, comperto tantæ multitudinis adventu, spem omnem salutis in fuga ponentes, sua pene omnia præter pecuniam, quia mercatores erant, alienissimis reliquerunt. Præfectus vero prudens consilio, veritus ne agri hominibus destituti hostibus facilius pateret ingressus, vi qua poterat ascenso equo, fugientem vix retinuit populum. Hostes usque Tylæ venientes, vela deposuerunt, et portum nullo resistente ingressi, copiam victus magnam reppererunt. Qua celeriter exportata, vicum incendio vastaverunt. Monasterium quoque sanctæ Walburgæ irrumpentes ⁷², vestesque sanctas a quodam comite Waltgero, constructore ipsius loci, et sua conjugem Deo digna ⁷⁴ Alberada ibidem collocatas auferentes, et altare spoliato ⁷⁵, et præterea quam plurimis rebus ecclesiasticis exportatis ecclesiam quidem incolomem relinquentes, ad classem se recipiant; statimque nunciis a præfecto in omnes partes dimissis, postero die summo mane maxima multitudo convenit. Et quia præfectus exercitui præesse non poterat, Balterico, de quo supra diximus, itemque Unruocho ⁷⁶ comiti, strenuo viro, qui in exercitu tercii Ottonis imperatoris Italia in re militari opinatissimus habebatur, bellum committitur. Nostris visis et celeri eorum adventu hostes perterriti, naves quam citius solventes recedebant, adeo ut similis fugæ recessus videretur. Nostris insequentibus, et ex utraque parte fluminis levibus præliis factis, et utrimque ⁷⁷ paucis aut ⁷⁸ vulneratis aut occisis, ne cupiditate prædæ a ripa longius hostes vagarentur, prohibebant. Vicis vero juxta littus ⁷⁹ quos adire poterant exustis, nona hora diei omnes de navibus desilierunt, aciem confertissimam ⁸⁰ instruxerunt, nostris ⁸¹ potestatem pugnandi præbuerunt. At nostri loco se continuerunt, et quia plurimi ex agris coacti convenerant, cum his ad usum belli imperitis et superioris anni propter sterilitatem inopia familiaris rei vexatis, prælium committere non audebant. Ubi barbari neminem ad pugnam procedere conspicerent, satis ad ostentationem suæ audaciæ factum existimantes, ad naves se recipiant, et nullo prohibente regressi sunt.

9. *De secundo adventu Nordmannorum.*

Sequenti anno (1007) iterum quidam pyratum cum nonaginta longis navibus per flumen Laicam (36) veniebant. Nostris, extimplo coacta magna multitudine equitum et peditum et ⁸² paucarum navium, per

VARIE LECTIONES.

⁶² donantem c. ⁶³ ipicem c. ⁶⁴ deest in c. sed adest apud Sigebertum a 1003. ⁶⁵ internitio c. ⁶⁶ remittentes c. ⁶⁷ NORMANNORUM I. ⁶⁸ amicitiam c. ⁶⁹ adscitus c. ⁷⁰ perfectus c. ⁷¹ locis corr. insulis c. ⁷² meri unido c. ⁷³ irrumpentes c. ⁷⁴ digne c. ⁷⁵ spoliata c. ⁷⁶ ita E. recte ex cap. 16 emendavit; in c. locus syllabæ un vacat. ⁷⁷ ita E. utrique c. ⁷⁸ ac c. ⁷⁹ litus 2. ⁸⁰ confestiss. c. ⁸¹ nostram I. ⁸² ac.

NOTÆ

(34) Hodie de Merwede, Rheni sive Vahalii brachium.

(35) In dextra Vahalii.
(36) Lek.

ripam instructi armis adventum hostium expectabant. At primi barbarorum visa tanta multitudine perturbantur, et in medio fluminis alveo anchoris naves statuentes, reliquos expectare disponunt. Postquam in unum conveniebant, et sententiis inter eos conlatis, invitis nostris transire diffidebant, legatos ad eos miserant, ut ipsos per fines eorum transportari paterentur; sibi esse in animo sine injuria et maleficio ire velle, et ut id eorum pace et licentia liceret precari. Et impetrato ⁸³, eo die pacelusi sunt. Sequenti die cum classem movissent, jamque primi Irenum essent ingressi, nostri cum paucis navibus, clamore magno novissimos adhorti, bello lacessere ⁸⁴ cœperunt. Quo clamore ab aliis audito, celeriter accurrunt, et armatis circa litus dispositis, nostros ne adpropinquare auderent perterrent. Intermissa noctis spacio et omnibus nostris flumen transportatis, et ⁸⁵ diluculo ad nostros qui in navibus erant falsa fama pervenisset ⁸⁶, equites cum hostibus magno certamine conflixisse jamque quasdam naves direptas esse, nihil reliqui ad celeritatem sibi fecerunt. Tumultu et clamore omnia complentes, nullo dace, nullo certo ordine, ut quique sibi celeriores videbantur, hostibus appropinquabant. Quibus visis, in unum hostes conglobati occurrerunt. At nostri qui in navibus erant, ut viderunt Nordmannos integris viribus occurrisse, relictis navibus, præcipites se fugæ dederunt. Quos hostes consecrati, tot in ea fuga peremerunt quot cursu consequi potuerunt.

10. De portu Trajectensi incenso.

Trajectenses ⁸⁷ de adventu barbarorum cerciores facti, ne hostibus commodi aut usui ad obsidionem castelli foret, portum omnem ipsi incenderunt. Portu exusto, conquesti sunt barbari cur tantum incommodum esset admissum, se nullum malum adversus locum moliri, præsertim cum Ansfridus tantæ sanctitatis vir eidem præesset episcopus. Religionis tamen causa ut in castellum intromitterentur orabant; ecclesias oblationibus suis venerari se velle dicebant. Quibus oppidani, assumpto vultu et constantia, respondent se aditum armatis præbere non posse. Et quamvis ⁸⁸ facillima expugnatio esset, tamen cognoscentes, sanctum locum et tantum sacerdotem suis fortunis alias obsistere posse, nullam læsionem civitati inferentes abierunt. Quis hoc meritis sancti episcopi non adscribat, oppidanos contra spem metu liberatos, et periculum evasisse, et locum illum inviolatum permansisse? Quia vir

A iste sanctus scriptis nostris intervenit, libet de vita ejus huic operi nostro inserere.

11. De beato Ansfrido comite.

Erat ⁸⁹ igitur Ansfridus in Bratuspantium bus (37) comes summæ justitiæ, ut neque nobis neque donis ⁹⁰ a rectitudinis calle reflecti. Frequenter in conciliis et conventibus sententia eo in primis exquisitæ, ab ore ejus omnes erant edentes et quæ ipse legum decreta statuit, hinc contradicere fas fuit. Sermo ejus ita mediocris discretionem temperatus, ut non comici notum (Ter. Andr I, 1, 34) : *Ne quid nimis*, crederetur. Sed et hoc adnectendum, quia consideratione suorum verborum facile composuit honestas ejus occulti cordis ab audientibus in potuit. Quicquid vero ⁹¹ in jugi et cotidiana tribulatione loquebatur, hoc divinarum Scripturarum exemplis blande leniterque condiebat; et si contigit ut a secularibus negotiis quietus esset, aut justa judicia ⁹² tractabat, aut in tanto studio insistebat, ut a quibusdam insipientibus monachicam vitam illum agere deriderent. Quod ideo minus sit mirum necesse est, quia avidiori meditatione sancti divinis operibus operantur, tanto amplius viliores mundo fiunt, et sollicitudine eorum probetur, a pravus hominibus commissa Dei plerumque dehonstantur, testamento Spiritus sancti, dicente : *Obprobrium in dediti me* (Psal. xxxviii, 9). Summi etiam et strenui viri, dum in jure dicendo gravius ⁹³ quicquid placandum erat, et ut solet fieri diversi diversis sententiarum, et variari sententiæ viderentur, ad eum discendi et interrogandi recurrebant ⁹⁴. Imperator quoque secretis sæpissime intererat, et quocumque majoribus rebus tractandum erat, tanta auctoritate et dignitate ⁹⁵ habebatur, ut sine ipsius consilio aliquid statueretur. Hoc sibi in omni ætate tutum, hoc sibi propositum, non sicut quosdam nostros temporis, quos plerumque aut miseriam aut invidia a ⁹⁷ judicio labi conspicimus, de legis veritate nihil diminuerat ⁹⁸. Ob hæc ⁹⁹ auctoritate frequenter adscitus et carus præ cæteris hominibus ejus oratione et pravos ¹⁰⁰ cohercebat et remota ¹⁰¹ cum pace gubernabat. Prædonibus, regio Bratuspantium ¹⁰² maxime alebatur, in simus erat, et crebris occursionibus eorum commode impediebat. Principem quoque eorum, despiciendum hominem, cujus nomen ne ¹⁰³ dici quidem oportet sanguine civium ¹⁰⁴ et præda adultum, fre-

VARIE LECTIONES.

⁸³ impetrata E. ⁸⁴ lascercere 1. lassescere 2. ⁸⁵ verborum constructio nostro propria. ⁸⁶ pervenissent c. ⁸⁷ Trajectense c. ⁸⁸ quanvis c. ⁸⁹ Anno tertio Henrici imperatoris, Ottonis tertii memorie cæsaris augusti successoris, erat apud Brachbantium comes Ansfridus, etc. incipit 3 (Vita S. Ansfridi.) ⁹⁰ d. transitoriis ullo modo a 3. ⁹¹ deest 1. ⁹² i. i. legum t. 3. ⁹³ gravis c. ⁹⁴ requirebant 3. ⁹⁵ tantæ auctoritatis habebatur 3. ⁹⁶ quidam 3. ⁹⁷ aut c. ⁹⁸ diminuere 3. ⁹⁹ primos 3. ¹⁰⁰ c. et regnum per eum in pace g. 3. ¹⁰¹ brachbant 3. ¹⁰² conatus 3. ¹⁰³ civilii adultum 3. media desunt.

NOTÆ

(37) Brabant.

fuga se vix eripientem, vehementer promebat; cum A ille aut ¹⁰⁶ saltibus aut paludibus densissimis arboribus consitis, præsens periculum evadere cupiens, sese occultaret. Multi præterea triumpho, multa bella feliciter gesta non ad perniciem civium, set ad reprimendam audaciam improborum. Hæc quidem laicus gerebat.

12. *Quomodo Ansfridus comes episcopus efficitur.*

Cum (38) vero Baltuvinus ¹⁰⁷ sacerdos Trajectensis vita decederet (an. 995), nunciusque in castra venisset, rex Ansfridum seorsum manu ducens, sacerdotium illud ei offerre cœpit. Cumque ille reniteretur, jamque se senem, in militaribus armis omni tempore vitæ suæ versatum, clericatus officia suscipere omnino absurdum videri contenderet, et rex vehementer instans, vi ad suscipiendum compelleret, B perspicuus ¹⁰⁸ quia regi resistere non posset, ut cum suis rem deliberaret, exposcit. Qua re impetrata et ab suis oratione accepta, quæ rex imperaret se facturum pollicetur. Et accepto gladio quo erat accinctus, super altare sanctæ Mariæ posuit dicens: *Hactenus hoc ¹⁰⁹ honorem terrenum obtinui, et hostes pauperum Christi et viduarum expuli; nunc deinceps huic dominæ meæ sanctæ Mariæ, qua ¹¹⁰ virtute honorem et salutem animæ ¹¹¹ optineam commendo.* Hoc cum diceret, omnium obortis lacrimis, applausu ¹¹² omnium qui aderant dignis ejus meritis tribuitur infula pontificalis. Versiculos quidam e nostris de his rebus cecinit, quos etiam huic opusculo intextere ¹¹³ libuit, ut et ¹¹⁴ alium in nostra narratione C testem haberemus.

13. *Versus de eadem re.*

O bona Trajectum, mater præelecta locorum,
Nunc retines dominum generali laude politum ¹¹⁵.
Ansfrid pro meritis decus ¹¹⁶ est tibi pontificalis,
Est et præelectus Domino confessor et almus;
Qui prius in bello firmabat regna popello,
Ecclesiæ custos nunc est sanctusque sacerdos.
Vertitur in melius sic sic certaminis usus:
Quondam bellator, nunc autem pacis amator;
Tunc pars bellorum, nunc autem dux animarum;
Quondam pugnabat, populi nunc corda gubernat;
Militis officium precis obmutavit in usum.
Veste sacerdotis nunc prorsus liber ab armis,
Accepit calicem manibus liquitque mucronem.
Deposuit parmam, cœpitque ¹¹⁷ levare ¹¹⁸ patenam;
Sprevit vexillum ¹¹⁹, voluit quia psallere missam;
Nunc missam cantat precibusque fideliter instal.
Ista sub exemplo Petri facit indubitando,
Qui primus cecinit missam barbamque totondit.
Quæ vult ut veniant Deus, omnia protinus adstant ¹²⁰;
De cane fecit ovem Deus hic, ut fecerat olim,
Ad se cum Paulum rapuit de sorte luporum,
Quem post Ecclesiæ doctorem jusserat esse.
Nunc est albatu ¹²¹, cum stamine glorificatus,
Atque stolam portat, virtutis et arma ministrat,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵ deest 3. ¹⁰⁷ balduinus 3. ¹⁰⁸ prospiciens 3. ¹⁰⁹ hunc 3. ¹¹⁰ ita c. et 3 ¹¹¹ a meæ o. 3. ¹¹² ac plausu 3. ¹¹³ annectere 3. ¹¹⁴ quo etiam 3. ¹¹⁵ ita 3 potivum c an votivum ? ¹¹⁶ datus 2. ¹¹⁷ cœpit 3 ¹¹⁸ lavare c. ¹¹⁹ vexillum 3. ¹²⁰ assunt 3. ¹²¹ ablatus 3. ¹²² bis scriptum in c. ¹²³ ad hæc 3. ¹²⁴ ita 3 illius c. ¹²⁵ deest in c.; adest 3 ¹²⁶ deest 3 ¹²⁷ aspiciens et v. putaretur 3. ¹²⁸ in se 2. ¹²⁹ I. ex hoc r. 3. ¹³⁰ deest 3 ¹³¹ deest 3. ¹³² non dixerim 3. ¹³³ c. Heilgenberg tribus m. 3. ¹³⁴ circumclusus 3. ¹³⁵ additum c. ¹³⁶ conventicula 3. ¹³⁷ a. eis p. 3.

NOTÆ.

(38) Cf. Thietmari l. iv, c. 22 sqq. (*Patrolog.* tom. CXXXIX.)

(39) Hohorst, postea Heiligenberg, prope Amer-

Qui prius in multis valuit per bella periculis.
Gloria pastoris sonat in sermone suavis!

14. *De cæcitate et monachica vita et elemosina Ansfridi.*

Sumpto episcopatu, aliquandiu canonicis vestibus utebatur, non quidem elationis causa, set ne indignationis suspicione a cæterorum moribus sacerdotum videretur ¹²² dissentire. Set quia pius Dominus jam illum ad suam servitute[m] advocavit jamque illi curam Ecclesiæ commisit, adhuc ¹²³ plenius sua consuetudine pietate sibi adjungere disposuit. Nam quamvis impossibile sit vitam ullius ¹²⁴ sancti sine peccatis transire, cum ¹²⁵ tamen illa, quæ fragilitate carnis incante contracta sunt, largissima Dei ¹²⁶ misericordia in hoc seculo aliqua molestia corporali soleant purgari, attestante Scriptura, quæ dicit: *Flagellat Deus omnem filium quem recipit* (*Hebr. xii, 6*). Ansfridus lumen harum tenebrarum amisit, taliter quodammodo manente integritate oculorum, ut nihil minus quam aspicienti ¹²⁷ videns videretur. Defectum quidem visus ¹²⁸ sustinuit, set deformitas faciem viri nulla dehonestavit. Hoc ex benignitate Salvatoris nostri credo actum esse, ut extincto oculorum desiderio et exclusa occasione peccandi, et vultus dignitatem episcopi servaret, et ulterius non haberet unde concupisceret. Neque hoc incommodo accepto unquam superatus aut animo dejectus est; set eodem vultu, eadem hilaritate, eadem jocunditate, cum summa patientia permanserat. Igitur ¹²⁹ respectu Dei in se propensius rediens, salutifera cogitatio sibi incidit, flores hujus mundi sordes apud Deum videri, et ea quæ multo sumptu ad ornatum putrescendæ carnis captarentur, non solum ad ¹³⁰ detrimentum sed etiam ¹³¹ ad perpetuam ruinam animæ pertinere; vestem delictiorem deposuit, indumenta, ne dicam ¹³² vilia, sed potius angelica, ad institutionem sancti Benedicti sumpsit. Est collis ¹³³ (39) sex milibus a Trajecto distans, undique circumciscus ¹³⁴, una ex parte flumen limosum, reliquum spacium perpetua palus eademque latissima ambiendo omnem additum ¹³⁵ excludit. Huc adacta navicula, trans flumen illud se ferri jubet, et quia orationis causa tumultus hominum vitare cupiebat, verticem collis, succisis arboribus et fructicibus, in planitiem deduxit, imprimis oratorium, dein sibi cellam, post aliis constructis et claustro effecto, conventiculam ¹³⁶ monachorum ibidem collocavit, et abbatem ¹³⁷ præfecit (40). Huc se post colloquia regis, post synodum, post diversos conventus recipere solebat; hic miseram curam secularis negotii a se

sford.

(40) Foundationis chartam v in Actis SS. Mai I 430.

removit, viribus totis laudibus Dei et obsequiis institit, orationibus, vigiliis, elemosinis ita intentus, ut nemo nostra ætate sibi possit adsimilari. Unam ex ejus innumeris liberalitatem in pauperes Christi exhibitam referemus. In ipsa cella quam diximus positus, consueto ¹³⁸ opere Dei expleto, post terciam vigiliam, unum ex suis ministris ad se vocat, quid fieri velit ostendit, et ut nemo id cognoscat summopere interdicat. Sumit situlam, immittit vectem, seque simul portando ministrum ad regendos gressus suos usque ad flumen præcedere jubet. Aqua hausta redit ¹³⁹, igne calefacit, dolium ipse infudit, leprosum, cujus corpus miserabilis sanies totum obduxerat, pannis exutum in balneum deposuit putrescentia membra manibus perlustrans diligentissime ¹⁴⁰ lavit, lotum in lectulum ¹⁴¹ ipsius collocavit, et vestibus novis vestitum antelucanum subtestatione ne quis id sciret abeunti ¹⁴²⁻⁴³ præcepit. Hic si quæras cur iste tantus vir, tot virtutibus præditus, Spiritus sancti gratia inroratus, leproso illi solacium curationis non inpendit, facili has cogitationes obviis hac responsione excipiam.

15. *Cur Ansfridus infirmos non curaret.*

Legimus namque (*I Cor.* xiv, 22) quod signa infidelibus, non fidelibus, data sint ¹⁴⁴, ut in initio nascentis Ecclesiæ corda gentilium, longissima ¹⁴⁵ consuetudine idolorum indurata, visis tot prodigiis ad credendum ¹⁴⁶ emollirentur. Quis enim tunc temporis, mundo in florentissimis rebus posita, prædicanti aliam vitam crederet, nisi ea exhiberentur quæ antea nec ¹⁴⁷ visa nec audita fuerant? Et quæ necessitas fuit, istis novissimis ¹⁴⁸ temporibus Ecclesiam Dei signis illustrari, cum nullus sit locus quovis gentium, non mons, non vallis, non silva infinita, non palus immensa, non insula ab orbe terræ remota ¹⁴⁹; quæ non sint ¹⁵⁰ Domini nostri Jesu Christi confessione repleta ¹⁵¹! Vir Dei namque inanibus favoribus hominum extolli noluit, qui semper intra conscientiam quod boni egit soli Deo cognoscendum contegere studuit ¹⁵². Et fortasse leproso illi infirmitas utilis fuit, ut quæ humana fragilitate illicite commisit, ad hæc iteranda illum debilitas ¹⁵³ corporis impediret. Neque ulli de istius viri sanctitate dubitandum est, quem demones etiam confitebantur. Audivi quendam energuminum inter diversorum criminum confessionem hæc etiam adjecisse, se frequenter sancto illi episcopo sine causa detraxisse, multa inhonesta de eo dixisse, cum illum sancta religio implicatum teneret; se autem nihil rei adversus eum habere, nisi solam invidiam ipsius

maliciæ exercendæ. Qui tamen miser paucis diebus post, cæteris dormientibus, suspendio mortem sibi conscivit. Hæc breviter perstrinxi, ne quis in corde suo existimet, propter defectionem probatæ vitæ servo suo Dominum nostrum Jesum Christum virtutem signorum concedere noluisse, qui multo majora et longe his feliciora, id est vitam æternam in cœlesti regno, concessit.

16. *De obitu Ansfridi episcopi.*

Igitur cum illi virium imbecillitas ad cresceret et languore corpus ad occasum vergere intellegeret, ad supradictum collem transferri jubet. Cumque illic aliquanto tempore vi ægritudinis premeretur, Redemptori nostro, cui servivit, spiritum reddidit (*an.* 1010). Aderat in exequiis ejus filia ipsius venerabilis, abbatissa Tornensis (41) monasterii, consanguineusque ejus, de quo supra diximus (*cap.* 8), Unruoch comes, corpusculumque in oratorio positum, a fratribus solitis frequentabatur officiis, futurum ut postero die in ipsa ecclesia, ut ipsi animo firmaverant, tumularetur. Interim Trajectenses quam frequentissimi convenerant, corpus exanime ¹⁵⁴ Trajectum deferendum auferre moliebantur. Ad hæc peragenda, Deum adiutorem, in ecclesia justa feretrum prostrati, totis gemitibus precabantur. Tum subito ex uno latere collis officina quædam sive casu seu jussu Dei igne correpta est, omnibusque ad restinguendum ignem concurrentibus et omnino in ea re occupatis, feretrum Trajectenses in quo corpus viri Dei positum est leviter levantes, ad flumen usque progrediebantur, et positum in naviculam flumen transire cœperunt. Et quia navicula paucos capere poterat, cæteri quamdiu vadum ¹⁵⁵ permiserat, deinde natatu sequebantur. At hi qui ad submovendum ignem concurrerant, cum non prius consilium eorum animadverterent, quamvis brevissimum spacium interesset quam illi naviculam ad aliud litus subducerent, sumptis armis eorum conata advertere parabant. Ibi abbatissa, de qua præfati sumus, passis manibus soloque prostratu, ne recedentes insequerentur, vir precibus obtinuit. Quis etiam hoc meritis beati viri non adscribat, armatos furenti animo facillime sedatos, et rusticam multitudinem in flumine transeundo impeditam et periculum et necem evasisse? Sicque isti et illi cum summa tranquillitate invicem conjuncti, cum psalmis et ymnis levissimum onus Hrenum usque deportantes, in navim ad hoc ibi paratam constituerunt, et Trajectum pervenerunt. Cumque in litus exponeretur, concursu populi magnis oblationibus honorabatur, et sequenti die in ecclesia

VARIE LECTIONES.

¹³⁸ c. o. D. e. *desunt* 3. ¹³⁹ rediit. . calefecit 3. ¹⁴⁰ diligenter 3. ¹⁴¹ lectum 3. ¹⁴²⁻⁴³ abire 3. ¹⁴⁴ sunt, quo in 3. ¹⁴⁵ longa 3. ¹⁴⁶ ita 3. *crescendum* c. ¹⁴⁷ non 3. ¹⁴⁸ nostris 3. ¹⁴⁹ ita *correxi*; arbore terræ mota c. ab orbe remota terræ 3. adeo remota *Eckhart conj.* ¹⁵⁰ sunt 3. ¹⁵¹ re repleta !. ¹⁵² noluit *corr.* studuit c. — *In hac voce desinit* 3. ¹⁵³ ita *E* debitas c. ¹⁵⁴ ita. c. i. e. processione facta. — *examine E.* ¹⁵⁵ ita *E.* vasum 1.

NOTÆ.

(41) Thorn in sinistra Mosæ, supra Ruremonde.

i Martini, ubi ipse sedem episcopalem habebat, A
ose sepelitur. Hæc de beato viro quæ dicerem
i, non ut pleniter de illo omnia quæ digne com-
anda memoriæ fuerant colligerem, set ut istud
ulum materia ejus vitæ, quamvis insipienter
quasi sol illustraret.

17. *De obtrectatoribus Ansfridi episcopi.*

libet adhuc percontari ubinam nunc sunt qui
Ansfridi venenatis linguis carpere solebant,
ame se ipsum afflixisse, impie calumpniabantur,
e umquam ejus aridum corpus in tanta sui epi-
tus opulentia vel modico cybo refectum esse,
eris invectionibus ¹⁵⁶ dicebant? O profanos sola
is plenitudine gloriantes! O neminem illorum
i studio vitæ occupatum ¹⁵⁷ inveniri posse! O B
s omnis pietatis, qui nullius in se virtutis con-
sanctis hominibus invident quod ipsi assequi
eunt! Vere fateor illum jejunio, non fame, sicut
ctatores sui per officinas oblatrant, sæpius la-
se, ipsumque totis animis ad Deum conversum
eros syrenarum sibilos surda aure transisse.
am plures ex his obtrectatoribus videmus di-
judicio domo expulsos, prædia, vicos, ædificia
re destituto amisisse, jamque diu per aliena
a mendicasse, sive furto seu latrocinio sibi vi-
turpiter adquisisse cognovimus.

18. *Item de quodam obtrectatore.*

livi fidelem nostrum referentem, quendam ex
iseris, cum in tabernis vino æstuans derisisset C
um hominem, ad hanc etiam miserabilem vor-
rupisse, animam hominis nihil esse et in ul-
flatu in auras penitus evanescere. Et quia in
a Deum habere noluit, insuper etiam servos
bscenis verbis impetere non timuit, tradidit
Deus in reprobum sensum, ut faceret et loque-
ea quæ non convenirent. Unde et contigit ut
potestati traderetur cujus ista instinctu age-
Nam aliquo spatio sibi ad pœnitentiam post
nec tamen resipisceret, die quadam sicut sem-

per cum gulæ deserviret, jam sub solis occasum do-
mum reversus quasi redivivam esuriem sedaturus,
usque in multam noctem convivium protraxit ¹⁵⁸,
tandemque optato cybo onustus in lectulum se col-
locavit, et somnum subitæ morti sociavit. Qui ad
sepeliendum ejicitur, et in magno sepulchro intru-
ditur, set ventrem admodum porrectum cum lapis
superior superpositus compressu suo stringeret, per
labra sepulcri in giro adeps pinguis, integra
tamen cute, proh pudor! diffusus est. Nimirum si
adesses, fœtorem ferre non valens, nares veste ob-
clusisses. Set quorsum ista tam multa de illo, cujus
memoria prætereunda potius est quam commemo-
randa? Quia profecto vides, miserum illum fuisse
hominem, qui nec in ultima sua ætate linguam ab
obtrectatione sancti viri compescere voluit. Cujus
etiam gloriam in fine mundi conspecturus, dicet:
*Hic est, quem aliquando habui in derisu et in simili-
tudine improperii. Ego insensatus vitam ejus æstima-
bam insaniam et finem ejus sine honore. Ecce quo-
modo computatus est inter filios Dei et inter sanctos
sors illius est.* Audiant ista, qui soli carnali cupidi-
tati inserviunt et consimili invidia virum Dei inse-
quebantur, et, utrorumque fine conspecto, quem
pocius imitari debeant, exemplum accipiant; et me-
minerint ¹⁵⁹, alterum non ita magnis opibus locu-
pletem, set cotidie per domos discurrentem, nunc
minis, nunc misera subsannatione alvum implen-
tem, et tandem veluti pecus saginato cadavere salu-
tem suam seculo spemque sepulcro dedisse; item
alterum, cum illi omnis boni copia suppetere et
sibi pene omnia ad usus pauperum subtraheret fru-
ctuosum laborem gratia Dei largiente ad calcem
usque perduxisse. Cui, quamdiu vixit, vivere Chri-
stus erat, et mori lucrum. Nos vero in nostræ nar-
rationis itinere amœna prata conspicati, non inuti-
liter a via divertimus, et per loca pulcherrima oculo-
circumferentes, aliquantulum demorati sumus,
et necdum odore dulcissimorum florum saciati, sæ-
pius respectantes, cœptum iter perficere conabimur.

EXPLICIT LIBER I. INCIPIT II.

1. *De similtate Baldrici et Wicmanni* ¹⁶⁰.
stquam præfecti Godefridi et item Wigmanni ¹⁶¹
amicitiæ ¹⁶² fœdus convenerant, eamque rem
que in posterum satis sibi præsidii futuram
marent, præfectus moritur, filioque suo pro-
probitatem patris, et summam consilii diligen-
qua semper vigit, præfectura traditur. Set
¹⁶³ iners et nullius consilii nulliusque pœne van-
nis erat, amicitie tamen conventionem, quam
Wicmannus ¹⁶⁴ devoverat, consulto ipsi con-

D servare constituit, sperans, si cum sibi adjunctum ¹⁶⁵
haberet, facile se suorum omnium dominari posse.
Ex eo tempore inter ipsum et Baldricum similtate-
tes ¹⁶⁶ nascebantur (an. 1011). Et cum neuter alte-
rum sibi superiorem esse pateretur, conventu tamen
sæpius inter se facto, suspecta amicitia ¹⁶⁷ uteban-
tur. Set res illa conatui Wicmanni obstabat, quod
eandem copiam agrorum in Gallia quam Baldricus
non habuerat, quamvis et ipse latos fines in Germa-
nia teneret, et nihil quam quod cum uxore accepe-

VARIE LECTIONES.

bis scriptum c. ¹⁵⁷ ocupatum c. ¹⁵⁸ pertraxit c. ¹⁵⁹ meminert c. ¹⁶⁰ wicmani c. ¹⁶¹ wigman c.
nicie c. ¹⁶² ita c. ¹⁶³ wicmannus ita sæpius c. ¹⁶⁴ adjunctu c. ¹⁶⁵ similtantes c. ¹⁶⁷ amiticia c.
15.

rat eis Hrenum (42) haberet; quod tamen alterius A
copiis æquari non poterat. Unde quibusdam Cisre-
nanis familiaritate ad se vinctis, eis quid sui sit
consilii proponit (43).

2. De castello Wicmanni ¹⁶⁸ a Baldrico expugnato,
et de Munna ¹⁶⁹ munita.

Est stagnum palustræ a Mosa flumine ducentis
passibus distans, infra quod erat collis exiguus, dif-
ficilis aditu — nam nisi navi propter altitudinem
stagni et impeditionem paludis nequaquam adiri
poterat —, studenti novis rebus castellum efficien-
dum promittebat. Hunc locum per amicos cognitum,
advectis navibus adiit. Quo explorato, extimplo co-
egit magnam ¹⁷⁰ multitudinem armatorum, et rusti-
cis undique evocatis, et fossa in circuitu facta, edi-
torem admodum fecit. Quem vallo circumdedit, et
turribus evocatis, munitionem satis firmam perfecit.
Dein finitimis non sine arrogantia imperare, ut come-
meatus ad oppidum apportarent. Custodes ipsos, qui
ei consilium dederant, munitioni adponit. Quem lo-
cum in reliquum tempus ad optinendam præfectu-
ram, et Baldricum si quid conaretur facilius reprimen-
dum, satis idoneum existimabat. Qua re audita,
Baldricus vehementer perturbatur, suisque fortunis
difficillimam credidit, et nisi his adversitatibus
summa cura non prospiceret, maximum suæ digni-
tatis honorem se amissuram non dubitabat. Itaque
convocatis clientibus suis, quorum magnum nume-
rum habebat, et legatis circumquaque missis, Lant-
bertum ¹⁷¹, cujus supra mentionem fecimus, et Ger-
hardum, cujus singulari amicitia usus est, et cæteros
amicos in unum coegit, ipsisque præsentibus, quid-
nam contra se pararetur, exponit. Et causa co-
gnita ¹⁷², sese in eam partem futuros quam ille con-
stituisset, dixerunt. Quibus cum magnifice gratias
egisset, ipsis hortantibus atque cupientibus, ad mu-
nitionem accessit ¹⁷³, eamque, in quantum situs
paludis permisit, obsedit. Nam natura loci totum ¹⁷⁴
circumvallare, sinu stagni longius porrecto, non si-
nebat. Oppidani vero certi quod telum in tanto spatio
ad se adigi neque remitti posset, vallo tuto sese
continebant et eventum rei expectabant. At hostes
experti, quod in nullis omnino locis vado transire
possent, pontem facere instituunt. Set cum diu in
hoc opere insisterent, et effectum nullum labor ope-
rantium propter immensitatem aquæ dare poterat,
incepto destiterunt ¹⁷⁵. Denique adductis onerariis
navibus, adjungunt animalia et in stagnum trahere
parant, ut super naves machinis constructis ad mu-
nitionem adpropinquarent et pugnam committerent.
Cumque cum plures dies in his operibus versaren-

tur, illi qui infra oppidum erant, desperantes ne ob-
sessione a suo domino liberarentur, et timentes ne
victi inclementius tenerentur, jamque illis victus
deficere cœpisset, legatos de deditioe ad Baldricum
miserunt. Cognitis eorum postulatis, ut munitionem
ipsam quam fecerant suis manibus ipsi incenderent
atque destruerent jussit. Quod ut factum est, illæ-
sos cum suis omnibus abire permisit. His rebus
confectis, cum vires hostium Wicmannus sustinere
diffideret, Hrenum clam transiens, Munnam castel-
lum aggere et turribus edicius extulit, et quia supra
montem erat positum, tam facile illud munivit, ut
nisi obsidione expugnari non potuerit. Hostes vero
vicos et vicina loca crebris incursionibus, ne castel-
lanis usui forent, rapinis et plerumque cæde vasta-
runt. Adjuvabat etiam res Baldrici, quod adhuc
gratia imperatoris multa utebatur ¹⁷⁶, et Coloniensis
sacerdotis et domni Adelboldi episcopi, qui celebri
fama omnium nostræ ætatis sapientissimus et Laciali
lingua longe facundissimus et maximi vir ingenii est
habitus, auxilia sibi adscivit. Gerhardus quoque
Mosellensis, et Lantbertus, de quibus supra mentio-
nem fecimus, quascumque acerbitates et pericula
cum eo se laturos dixerunt. Hi enim duo semper ad
omnes motus et seditiones concitandas erant parati.

3. De Aspola (44) ab Adelbodo episcopo obsessa.

Post hæc causa extitit, qua domnos Adelboldus
Trajectensis sacerdos castra imperatoris adiit, et his
propter quæ venerat peractis, navi per Hrenum re-
portatus est. Equi vero ejus per ripam ejusdem flu-
minis juxta Aspolam a suis reducuntur. Quos clientes
Godizonis, propterea quod favebant partibus Wic-
manni, intercepterant atque inter se distribuerant.
Qua de re episcopus necessario commotus, et his
injuriis quam citius mederi cupiens, omnibus suis ¹⁷⁷
copiis cum Baldrico adscitis, de improvise veniens,
Aspolam ex una parte obsedit. Nam ex altera pa-
lude et stagno interjecto inaccessibilis erat. Cum-
que aliquot diebus acriter ab utrisque pugnaretur,
et omnia studio obpugnandi experirentur, propter
firmitatem loci et altitudinem turrium nihil profice-
re poterant. Set cum frustra laborem se sumere
viderent, et spes prociundi opidi a se discederet,
simul etiam quia dicebatur ¹⁷⁸, hostes cum exercitu
adventasse, obpugnatione destiterunt, et in suas
sedes se receperunt. Episcopus vero his de causis,
quod ante obsidionem castelli Godizo ad se in pe-
tenda pace legatos miserat, et de injuriis a suis sibi
inlatis omnibus rationibus satisfactorum promiserat,
quamvis illum dolo loqui suspicaretur, et ideo nul-
lam conditionem pacis dare voluisset, et suum do-

VARIE LECTIONES.

¹⁶⁸ WINCMANNI c. ¹⁶⁹ vox deest spatio relicto. ¹⁷⁰ magna c. ¹⁷¹ lantbertum c. ¹⁷² incognita f. cognita 2. ¹⁷³ accedit f. accessit 2. ¹⁷⁴ tantum corr. totum c. ¹⁷⁵ destituerunt c. ¹⁷⁶ utebantur corr. utebatur c. ¹⁷⁷ bis scriptum f. ¹⁷⁸ dicebantur f.

NOTÆ.

(42) In sinistra Rheni.
(43) Scil. Wicmannus.

(44) An Spel, ad confluentes Rheni et Lippiæ?

n satis expiatum esse populatione agrorum A
m, et hostes jam ad sanitatem reverti arbi-
ab hac procella seditionis se subtrahit, et
itum res esset habitura interim quietus
cœpit. Baldrico tamen studium suum et
semper præstitit.

Pace inter Baldricum et Wicmannum facta.

exstructa et firmata, Wicmannus audacius
et spem suis augere, plerumque hostibus
as adveniens eos in fugam conjecit. Set cum
citæ inter eos exercerentur, et homicidia
et insidiæ ab utrisque ponerentur, et invi-
r ab altero fugaretur, tandem utrique a
astra sunt vocati. Et cum diu causæ eorum
ntur, et rex sine offensione multorum neu-
B
iliariorem in reconciliando ¹⁷⁹ habere posset,
regia potestate pacem habere jussit. Qua
to firmata, discesserunt. Wicmannus cum
ommodiorem statum collocatam existimaret,
mali dehinc suspicaretur, ut rupto fœdere
edilio rursus oriretur, orationis causa limina
etri adire parabat, et comparatis his quæ
itinere necessaria erant, profectus est ad
In eo itinere dum esset, uxor Baldrici quie-
iens et semper prona ad res novas excitant-
oratione interpellat maritum :

5. *Oratio Adelæ uxoris Baldrici.*

onem istum in tanta propinquitate ædificio-
ium nostrum pati non possum; et quem
ibi esse ferre non valeo, si superiorem con- C
vivere nolo. Proinde quæso, utere consiliis
verba mea, cæteris curis postpositis, menti
onde; ex hoc enim fortunatissimum te fore
Ecce iste hostis noster, videns nepotem
se sine scientia ullius consilii, falsis adula-
in dies deludit, et dignitatem suam te invito
asit. Denique ille stolidus existimat, illum
nitate adductum, sincere suis rebus favere,
notius ob hoc, ut illum in proximo principatu
et ipse locum ejus nimia sua calliditate arri-
cui dubium est, illum jam pridem adversum
moliri? Egone, si vir essem, eum in his
ous consistere sinerem? Et si nunc, pace
ista occasio nulla intercedit, qua ¹⁸⁰ cum eo D
contendere possis, hoc saltem facito: regem
t præfecturam, quæ justius ex linea consan-
is et prosapia majorum tuorum tibi obtingit,
o. Si propter hoc aliquis tumultus ab hoste
m te concitabitur, ipse tibi prius peccabit,
sacramento adstrictus non teneberis. Quid tibi
? Quid impedit? Amplissima domus, latissi-
edia, milites numerosi vires tibi et favorem
ent ¹⁸¹, neminem quam te hoc honore esse

digniorem. Muneribus quoque dandis, auri, argenti,
preciosæ vestis, non deerit tibi copia; incunctanter
omnia tribuam. » Persuadet facile cupido, et more
hominum qui honoribus expleri nesciunt, suscipit
negotium, non solum ad suæ familiaris rei dam-
num, sed etiam ad perpetuam ruinam suæ salutis.
Et quamvis graves causæ irarum inter eos anteces-
sissent, tamen hæc fomes et initium utriusque exti-
tit exitii; et sicut Hiezabel Achab, ita et ista hunc
ad flagitia semper concitavit, dans ei consilia qui-
bus ad perniciem suam uteretur, donec abhomina-
bilis et odiosus omnibus fieret.

6. *De præfectura Baldrico tradita.*

Parata profectio, venit ad regem, a quo et be-
nigne suscipitur; oblatis his quæ attulerat, causas
adventus sui exponit, et regem ad voluntatem sen-
tentia suæ perduxit. Denique tradita est ei præfe-
clura, et ne ob hoc civiles dissensiones, unde arma
excitari possent, nascantur, summopere interdictum
est. Qui mox ut rediit Ganipæ (45) municionculam
præfecti propinqui sui occupavit, et per servum fu-
gitivum, qui se jam pridem his qui in turri erant
devoverat et studium suum promiserat, dolo intro-
ductus est, et eos quos propinquus suus ad tuen-
dam turrim reliquerat expulit, præsidiaque sua ibi
ponit.

7. *De reconciliatione Adelboldi episcopi et Wicmanni.*

Ubi in vulgus populi elatum est, Baldricum re-
gem adisse, præfecturam sibi usurpasse, Ganipæ
turrim invasisse, tanta subito omnium commutatio
facta est, ut mentes non solum finitimorum set
etiam domesticorum ab eo in tantum averteren-
tur ¹⁸², ut pauci reliqui essent qui ejus facta non
detestarentur ¹⁸³. Inter Alpes Wicmanno redeunti
res gesta nuntiatur, magnaue cura afficiebatur,
quod remedium huic incommodo repperire posset.
Nam publice armis rem incipere, metus imperatoris
prohibebat; unde ab animi virtute consilium et ra-
tionem quærendam esse statuit. Talia sollicitanti
res oportunissima ad capiendum consilium accidit.
Audierat namque omnem populum contra Baldri-
cum murmurasse et omnibus precibus ejus facta
detestari; ideo primum in his elaborandum esse de-
crevit, ut etiam auxilia episcopi domni Adelboldi ab
eo detraheret, et spem ad illum se recipiendi ulte-
rius non haberet, amicitiam ejus sibi adjungeret,
ejus auctoritate et subsidio hostem ab incepto de-
terreri posse existimavit. Set quia nondum bono
animo in ipsum ex his injuriis quas Godizo illi in-
ferebat videbatur, primum per legatos hominem
temptare disposuit. Cumque aditum in ejus amici-
tiam patere cognovisset, eo quod Baldrico ex his
rebus de quibus supra demonstratum est amicus

VARIÆ LECTIONES.

ciliando c. ¹⁸⁰ quam c. ¹⁸¹ adtribuunt corr. adtribuent c. ¹⁸² everterentur c. ¹⁸³ ita Eckh. de-
r c.

NOTÆ.

Gennepe, ad confluentem Niersæ et Mosæ, in pago Hattuariorum.

non erat ¹⁸⁴, venit ad eum, et cum ¹⁸⁵ de his inju- A
stitiis ¹⁸⁶ quæ episcopus questus ¹⁸⁷ est a se et a
suis amicis sibi inlatis, satisfaciendum in potesta-
tem ejus promitteret ¹⁸⁸, pro temporis oportunitate
fidem et amicitiam inter se sanxerunt. Quamvis de
conventionem illorum Baldricus parum moveretur,
tamen potestate episcopi in locis qui ad præfectu-
ram pertinebant jus dicere prohibitus est. Episco-
pus videns ad crescere dissensiones et in dies lites
augeri, metuens ne temeritate eorum plebs labere-
tur, et sperans controversias sua auctoritate minui
posse, diem colloquio constituit eosque ad hanc
venire fecit.

8. *De sententiis inter eos collatis.*

Postquam eo conventum est, episcopus hoc ini- B
tium orationis habuit : se ægre ferre tot motus in
dies inrationabiliter ad crescere, oportere ad cogni-
tionem suam et omnium qui justa decernere velint
referre, et has improbas seditiones, quibus plebs
læditur, agri depopulantur, debere comprimi. Si
vero pertinacia desistere nollent, imperatoris pote-
state et suis copiis vi coacturos, ut ab incepto tu-
multu abstant, demonstrat. Ad hæc Wicmannus
respondit : intellegere sese, quæ commemoraret de
horto tumultu esse vera ¹⁸⁹, nec quemquam ¹⁹⁰ plus
doloris quam ipsum exinde capere, et se in pote-
statem suam dediturum, et omnibus rationibus, si
qua culpa criminatur, satisfactorum promittit; sese
tamen permoveri quod Baldricus, post amicitiam
inter eos firmatam, belli initia primus concitaverit, C
præfectum propinquum illius, qui fide et consilio
prodesse debuit, omni honore ab eo spoliatum et a
principatu dejectum, ipsi et omnibus nationibus, ad
quas fama tantæ inhumanitatis pervenire potuit, de-
testabile videri. Qui nisi ab his injuriis discedat et
liberam facultatem illi in suis legibus uti permittat,
ex illa saltim affinitate, quod sororem suam (46) in
conjugium duxerat, ejus injurias non neglecturum,
neque hæc faciendo quicquam maleficii adversus
gratiam imperatoris se acturum, præsertim cum
omnibus, unde lites augentur, studio pacis summo-
pere se interponere et ea submovere velle confirmat.
Baldricus huic sententiæ hæc retulit : non a se fi-
dem læsam, neque a se commissum, unde amicitia D
dissolvi debuisset; scire se quidem propinquum
suum non illa ¹⁹¹ scientia aut prudentia esse ut sibi
commissæ dignitati curam habere posset; ideo se
illius rebus intermisisse, ut ei potius prodesset
quam obsesset, et id sua voluntate jam pridem agere
voluisse, si ¹⁹² ipse copiam cum eo colloquendi ha-
bere potuisset; sed ita illum, quasi sub quadam
custodia, semper a Wicmanno devinctum et tali
disciplina constrictum, ut neque ad momentum ab

A latere ejus discedere auderet. Si præcepta quoque
imperatoris servari deberent, hoc, quod sibi propria
manu dederat, injustum esse ab ullo interdici. Quod
vero diceret, ex affinitate injurias ejus non negle-
cturum, se ipsum illi propiorem esse consanguini-
tate, qui avunculi ipsius existeret filius, et ideo
illam dignitatem ex parte majorum ipsi justius præ-
ter nepotem quam alteri obvenire. Quod vero se
dixerit ad lites sedandas interponere velle, nemi-
nem quam se ipsum in communi salute civium con-
sulenda studiosiorem; testimonium esse ejus rei,
quod non ex ipsius arbitrio, set imperatore largiente
negotium susceperit ¹⁹³. Talia et multa alia cum
jam in longum diem ab utrisque proferrentur, epi-
scopus tandem, litibus eorum plenius cognitis, in
alios conventus rem deferre placuit, et interim pa-
cem inter eos firmari constituit (an. 1012). Baldri-
cus vero, quod memoria tenebat, sororis suæ do-
mum paucis diebus ante quosdam ex parte Wic-
manni invasisse, et quibusdam interfectis, filium
illius alterum intra ecclesiam vix necem aufugisse,
et item alterum ab indignis captum et abductum
esse, et ideo cum his, a quibus tanta contumelia
sibi et suis illata fuisset, nullam pacis amicitiam
sine satisfactione habere posse demonstravit. Ad
hæc Wicmannus : *Si conferri*, inquit, *injuriæ debent*,
unam harum hanc esse iniquissimam, quod a soro-
ris suæ filiis nondum adultis servili agmine congre-
gato, præfectum cum paucis iter secure agentem et
nihil mali a quoquam suspicantem, magna insolentia
de improviso adortum, et in fugam conjectum, et
in sacra æde contutatum, vix morte subtractum;
neminem fore tam patientem, qui talem actam
periculosam contumeliam inultam transire pati po-
tuisset ¹⁹⁴. Baldricus ubi manifestius intellexit sibi
resisti, dixit nequaquam rem exitum illum, quem
illi existimarent, esse habituram. Et cum ex hoc
tumultus pene excitaretur, accessit ad eum quidam
dicens, et id clariori voce ut magna pars suorum
audiret, illum ex eo agro vivum non exiturum, nisi
hoc faceret quod episcopus et Wicmannus con-
stituissent. Qua voce perterritus, annuit ut pax
fieret, quæ ab utrisque ad certam diem sacramento
firmata est.

9. *De dolis Wicmanni.*

Set præter ea dum mecum reputo, tot sacra-
menta perfido animo perpetrata, mirandumne sit an
dolendum dubito, eo quod illi qui summo honore et
dignitate præditi ad tantam perfidiam sint devoluti,
ut talia contra justiciam Christianæ fidei agerent,
qualia nec vile vulgus cogitatione quidem concipere
præsumeret; unde etiam secundum notarium Spi-
ritus sancti dicentem : *Non loquatur os meum opera*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸⁴ ita E. noverat c. ¹⁸⁵ vox excidit. ¹⁸⁶ injustit c. ¹⁸⁷ gestus f. ¹⁸⁸ promitteret c. ¹⁸⁹ veram c.
¹⁹⁰ quemq; f. ¹⁹¹ illi c. ¹⁹² se c. ¹⁹³ susceperit f. ¹⁹⁴ potuisse c.

NOTÆ.

(46) Præfecti.

hominum (*Psal.* xvi, 4), timeo referre perversissimos nostræ mores ætatis, et pene nulla fide stabilitos¹⁹⁵, set cæca cupiditate miseri honoris et falsæ potentiæ adductos, omnis humanitatis et bonitatis esse oblitos¹⁹⁶. Set sunt nonnulli qui Wicmannum in his litibus iniquiorem esse contendunt, hoc in præsidium suæ opinionis assumentes, quod ea, quæ cis Hrenum minus in possessionibus habuerat, quacumque celeritate consilii, opibus Baldrici adæquare niteretur. Quod ex eventu hic sequentium facile cognosci potest. Nam postero die ad sororem suam colloquendam Baldricus cum paucis Hrenum transivit. Compertoque ejus per exploratores adventu, illi de quibus prædiximus, qui domum sororis suæ impetiverant, ex Munna egressi, cum magno equitatu per ripam Hreni latenter descendentes, ei adpropinquarunt. Nec antea visi sunt, quam propius vicum accessissent. At isti, equis¹⁹⁷ in pastum per segetes dimissis, et nihil timentes, propterea quod pridie ejus diei pax esset inter eos constituta et firmata, remissius¹⁹⁸ sese agebant. Set cum hostes obstinacius¹⁹⁹ cursu impetum in eos facere cernebant, celeriter revocatis equis, et bipertito equitatu diviso, et pro angustia temporis acie instructa, eos exceperunt. Cumque acriter ab utrisque pugnaretur, et jam res in eo esset, ut superiorem manum Baldricus habere debuisset, propter opinionem omnium subito converso equo fugæ se dedit, et ad ripam naviculam nactus, ea profugit. Quod ceteri conspicientes, itidem fugam hac et illac inierunt, plures in ecclesia se concluserunt. Wicmannus, qui tunc forte ab illo loco non longe aberat, prælio per legatum accepto, celeriter accurrit, ecclesiam inrumpit, eosque qui in ea se abdiderant cepit, graviusque retineri jussit, et Munnam adductos, in vincula conjecit. Ex eo enim iterum redivivæ inter eos quæ antea²⁰⁰ seditiones ortæ sunt; et quamvis Baldrico causæ justiores in hac, ut prædiximus, lite existent, tamen in hoc inferiorari, quod milites sui crebris expeditionibus defatigati, pro tanto labore parva præmia consecuti sunt, et uxor sua dedignanter eos appellando et ignaviam et socordiam impropere, a suo obsequio eos dissuevit et multo infideliores quam antea essent effecit. Domesticis etiam ita gravis extitit, ut pro levi culpa quosdam in exilium mitteret, quosdam autem, naso aut auribus desectis deformes aspicientibus redderet, et odiosam vitam illis præsentem efficeret. Nobilitas generis et omnium opulentia rerum pernimum eam extulit, in tantum ut etiam illius satyrici versu non immerito notari possit (*Juv.* vi, 460):

Intolerabilius nihil est quam femina dives.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹⁵ stabilitas *corr.* stabilitos *c.* ¹⁹⁶ oblitos *c.* ¹⁹⁷ manu 2. ¹⁹⁸ remissius 1. ¹⁹⁹ obtinacius *c.* ²⁰⁰ ita *corrigo*; que quinea linea subductum *c.* ²⁰¹ advertit *c.* ²⁰² mitterentur *corr.* mitteretur *c.* ²⁰³ ita 1. (*i. q.* spadonis ?) accuratioris 2. ²⁰⁴ imperato *c.* ²⁰⁵ ex 1. e. 2. ²⁰⁶ gehardi *c.* ²⁰⁷ adhibitus *c.* ²⁰⁸ mulieribus *c.*

(17) Heimbach in Eiflia.

NOTÆ.

A Talibus et aliis hujuscemodi rebus corda non paucorum a mariti amicitia et familiaritate avertit²⁰¹.

10. *De exercitu in Bratuspantes misso et capto Baldrico.*

In dissensione vero quæ nunc orta est quia neuter eorum in tanta propinquitate agrorum tuto sese ab altero cavere posset, concordia iterum inter eos ad certam diem conducta est. In quo spatio temporis extitit causa, qua ab imperatore exercitus in Bratuspantium fines mitteretur²⁰² — audierat enim, a quibusdam importunis et seditiosis hominibus regionem frequentibus incursionibus devastari — ; cui exercitui Adelboldus episcopus et dux Godefridus et Wicmannus præerant. Baldricum, quia his adversus quos exercitus ducebatur amicus erat, secum habere volebant. His profectis, Baldricus dabat operam Gerhardo, de quo supra diximus, qui jam multis diebus municionem Hengibach (47) obsedit. In altissimis namque rupibus sita, inexpugnabilis erat. Set tamen diutissima obsidione oppidani fatigati, et omnibus quæ secum habebant consumptis, se dederunt. Itineribus Baldrici exploratis, Gevehardus, qui domum sororis suæ viduæ prædictæ invaserat, omnes vias obsedit et summa diligentia, si eum inparatum aliquatenus adire posset, cum suis omnibus invigilabat. Nec sefellit fortuna consilium hominis. Nam Baldricus, clientibus suis in sua loca hac et illac dimissis, cum paucis Coloniam versus iter incautius adgressus est. Quem mox hostis conspexit et celeri cursu insequitur, cum ille de improvviso perterritus et viribus dissolutus, ut nec quidem ascensum equi accurtatoris²⁰⁵ qui juxta eum ducebatur temptaret, captus est, et ab indignis, barba ex parte exvulsa et colafis, infractis, omni indignitate est habitus. Ad Munnam, castellum Wicmanni, cum summo probro deductus est, ibique minis et nimia furia victorum, ut Aspolam traderet nisi capite maluisset plecti, compellebatur. Ille vero legatum, quem illuc mitteret, expostulat. Quo impetrato²⁰⁴, aliqui ex²⁰⁵ suis ad eum venerunt, et ex casu ejus multo dolore et gemitibus affectis, munitionem tradi jussit.

11. *De Gevehardo, et Baldrici redemptione.*

Godizo is, de quo supra diximus (*lib.* 1, *cap.* 2), propinquus venerabilis Liutgardæ et uxoris Baldrici, moriens Hengibach et Aspolam in Gerhardi²⁰⁶ fidem, quia propinquus erat, ut uxorem et filias ejus parvulas nutritet, tradidit. Gerhardus vero Aspolam, quia proxima erat, Baldrico commisit, et Hengibach viduæ, suis custodiis adhibitis²⁰⁷, tueri jussit. Quæ muliebribus²⁰⁸ rebus agitata, accitum Gevehardum ad se admisit, et sibi in conjugium copulavit. Hic miles primum Baldrici fuerat, set quia hæc omnia eo insciente et sine ejus consilio peregerat, et Aspo-

lam, quæ sub sua potestate erat, ex parte uxoris appetiturum cognoverat, qua carere volebat, amicitiam ejus repulit et militem abdicavit. Qui cum ejus potentiae resistere non posset, Wicmanno se devovit ejusque imperiis se subdidit. Hæc erat causa quæ Gevehardum contra Baldricum accenderat et inter eos discidium fecerat. Aliquot diebus Baldricus cum in vinculis teneretur, postulavit ut accepta pecunia, quantam voluisset dimitteretur. Cumque, ut ille hoc laudare vellet, vix cogeretur, constituit, ut intra brevissimum spacium temporis duo milia librarum argenti profiteretur. Ea quidem ratione dimissus est, et ille obsidibus de pecunia cavebat. Cumque hæc conquireretur et conferretur ²⁰⁹, et jam pars quædam data esset episcopus et Wicmannus cum exercitu redierunt, rem gestam a referentibus cognoverunt, et eventum, tantis infortuniis suis exigentibus, et nimia ²¹⁰ obtemperantia uxoris (48) commiserati sunt. Et indicto conventu, simul ²¹¹ conveniunt, Gevehardum adhibuerunt, et ut illam pecuniam præter quadringentas libras argenti Baldrico indulgeret, perfecerunt; et ille, de his omnibus quæ in eum commissa sunt nullam umquam ultionem expeteret, sacramento firmavit.

12. De nece Wicmanni (49).

Non multo tempore post (an. 1016) hæc familiaribus amicisque Baldrici et Wicmanni complacuit, ut deinceps, omni simultate postposita, pax stabilis et fides firma inter eos sanciretur. Quod cum omnes uno animo collaudarent, ad constitutam diem iterum omnes conveniunt. Post multa colloquia transierunt undecim cum Baldrico et totidem cum Wicmanno, juramento, inter ipsos habituram pacem et fidem et dilectionem, summa alacritate omnium se obligaverunt. Quod ut factum est, satis fida amicitia sine ulla suspicione, ut quibusdam videbatur, postea usi sunt. Set cum procederet jam non multum spacium temporis, scilicet nondum peracto anno (Oct.), Wicmannus ad convivium Baldricum invitavit. Quo peracto et amplissimis donis oblatis et benigne his susceptis, dimisit eum et cum abeunte comitatus est. Quibus euntibus, Baldricus postulavit Wicmannum, ut vicem illi rependeret, ad domum suam veniret, epulasque sibi decenti apparatu exhibere liceret. Atque primum renitebatur; set cum tantam amicitiam et dilectionem inter eos [conflamta] recoleret, ut nefas putaret si non voluntati ejus adquiesceret, suis militibus dissuadentibus et quasi jam casum ejus divinantibus, tamen annuit, et deducentem subsecutus est. Et cum jam ante introitum castelli nomine Upladii (50) venissent, Wicmannus conversus dixit ad alterum: *Ecce contra voluntatem meorum militum hoc castellum ingredior,*

in eo quid mihi sit eventurum ignorans, set Deo et vestræ fidei me medium interpono. Cumque illi, vehementer admirans super verbo hoc, dixisset nihil incommodi Deo disponente aut aversitatis, set omnia quæ suæ saluti et honori congruerent, sibi eventura, ingressus est. Uxorque Baldrici solo corpore, non animo, procedens, plurimis verbis, ut mos est adulantium, illum suscepit. Sane quidem pene in singulis sententiis contra eam bellum suscipere videor, dum invitus, quæ de illa referuntur, necessario ordine exponere cogor. Illa, statim ut ingressus est, de morte hominis tractare cœpit, et primum venenis extinguere temptavit. Set cum hoc nihil se proficere animadvertit insciente marito, consilio cum duobus inito, uno ex militibus et altero ²¹² servo ipsius, perditis hominibus, promissione firmata, datis dextris, ut eum quomodocumque interficerent, obtinuit. Tercio die, finito convivio, magno comitatu cum læticia et jocunditate Baldricus deducit abeuntem. Quibus proficiscentibus ²¹³ (Oct. 6), quidam ex parte uxoris Baldrici, intuens Wicmanni elegantiam et honestatem hominis, dixit ad socium: *Tam prudentem virum et tam probis moribus decoratum et tot virtutibus præclarum non facile quisquam reperiet.* Cui alter respondit: *Expecta paulisper, et videbis istius invidissimi hominis gloriam in brevi perituram.* Ex qua re colligitur, vere contra eum factam conspiracy fuisse. Set cum non longius miliario ab oppido progredierentur, et Wicmannus cum uno de sua re familiari secum agenti paululum præcederet, et sui ante eum per agrum sparsi, nullam opinionem timoris habentes, præcessissent, illi nefarii homines de improvviso eum adgressi subito interficiunt, et rapido cursu se inde proripiunt. Cumque concursus fieret, et alius alium, quidnam tumultus significaret, clamoris vocibus percontaretur, et nemo quicquam certi, nondum re cognita, respondere potuisset, tandem cæde conperta, et cadaver sanguine conspersum juxta viam jacens cernerent, clamore et planctu magno sublato hoc scelus unanimiter in Baldricum conferebant; tale ejus et consilium et fidem esse. Et quamvis innocens hujus consilii esset, nullus tamen ex omnibus ad hoc adduci potuit, ut illum culpa non teneri arbitraretur; ita propter maliciam uxoris in odium ejus omnium fama consentiens erat. Baldricus vero ut audivit comitem esse occisum, animo consternebatur, lacrimis et multis gemitibus deflens interitum viri; et metuens ne contra se ex recenti dolore tumultus excitaretur, celeriter se recipit in oppidum.

13. De Upladio destructa.

Hac re ubique divulgata, statim ab domno Adelboldo episcopo et duce et cæteris amicis eorum le-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁹ conferreretur c. ²¹⁰ exnim a jam exnini a c. ²¹¹ simu l. ²¹² alter l. ²¹³ profisciscentibus l.

NOTÆ.

(48) Adelæ.

(49) Cf. Thietmari Chron. vii, 33, 34. Ann Hild.

Lamb. Quedl. an. 1016.

(50) Haud procul Noviomago et Eltena.

ad imperatorem mittuntur, qui tunc cum A
in Burgundia morabatur, ab his de Wic-
ede cognoscat. Qui de morte amicissimi et
ssimi viri vehementer commotus, auctorem
t persequantur et bona ejus diripiant jussit,
ico venturum denuntiat. Baldricus vero in-
neminem aliter existimaturum quam suo
hominem interemptum, propterea quod ab
mi invitatus fuerat, et oppido receperat, et
m deduxerat, et in præsentia sua necatus
gravi dolore afficiebatur et quid huic rei op-
excogitabat. Quem dolore mœrentem uxor
s, multis increpationibus arguebat, et ut
iam et vires sumeret et desidiam deponeret
ur. Hanc molliciem animi vili mancipio po-
am illi congruere dicebat, hocque æquiore B
erendum docet, quod nullo remedio recupe-
sit. Neque etiam dubitandum quin sua ra-
voluntate comitem occisum illos arbitran-
idcirco procul dubio credendum ultionem
esse expetendam. Proinde opus esse ut suæ
que saluti prospiceret et rebus suis tuendis
cura invigilaret. His et aliis hujuscemodi
conjugis permotus et in majores angustias
s, commeatum in oppidum conportari jubet,
iid facto opus esset, sibi facultas resistendi
nisset. Mittit nuntios Coloniæ ad archipræ-
n ejus clientela erat et ejus largitate be-
multa tenebat, illi rem gestam proponit. At
ilia sua sibi non defutura pollicitus est. C
um quoque mittens, supplementa p̄episcopi
s; qui ejus adiutorem et amicum fore non
emonstrat, nisi domino suo imperatori au-
le admissio scelere inculpabilem esse fida
ione se expurgaret. Ilac spe dejectus, om-
quibus fidem et familiaritatem sperabat, ad
auxilium convocat; et priusquam id efficeret,
ui et omnes amici Wicmanui, et maxime
dus Trajectensis episcopus, qui illi ex hac re
a infestissimus factus est, hostem judicave-
bona sua publicaverunt. Summa quoque di-
clam, ne id ad cognitionem ejus perveniat,
res inter se mittere cœperunt, et quisque
ossit copias cogat, et ad constitutam noctem D
um locum convenient, et intra munitionem
am, si fieri posset, obsident. Quod cum a
ibus celeriter administraretur ²¹⁴, hostis
ndine sua ante primam confectam vigiliam,
periculum obsessionis, oppido cum paucis
s est. Qui in tenebris, conspectu adempto ²¹⁵,
videre non potuit; set exaudito tumultu ad-
ium perterritus, celeri fuga evasit. Castellum
ur ²¹⁶, omnes vici et privata ædificia ad se
ntia ubique vastantur, et magno numero pe-
t ceterarum rerum pociuntur. Dein quæ ad
a præparaverant, expediunt. Summa vi ab

utrisque certatur. Set oppidanos in hoc superari,
quia, cum multi accessissent et defatigatis alii suc-
cessissent, propter paucitatem defendentium ex his
nihil ab eis fieri potuit. Mulieres quoque galeis ca-
pitibus superpositis per murum disposuerunt, et
per eas speciem pugnantium præbuerunt, ut visa
quasicopia armatorum desperationem oppidi potiundi
hostibus darent. Talibus incommodis fatigati, ali-
quot diebus ægre obpugnationem sustinent. Set hæc
sola res remedio illis erat, quod locus ex planicie
natura paululum adclivis, et aggere ægregie elevatus,
et muro, quod in illis locis rarissimum est, circun-
datus erat. Huic firmitati potius quam sibi ipsis
confidebant. Set cum imperatorem adpropinquasse
cognoscerent et ejus castra procul extrui animad-
verterent, desperata salute, de ditione ad hostes
legatos miserunt. Quibus Adelboldus episcopus et
Bernhardus dux veniam dederunt, et uxorem Bal-
drici cum suis rebus omnibus abire permiserunt.
Castellum vero, muro diruto et subverso, incendio
consumpserunt.

14. De Ruodoldo rege Burgundionum.

Imperator illis diebus in Burgundia, ut prædixi,
cum exercitu hac de causa morabatur. Nam Ruod-
oldus rex Burgundiæ propter mansuetudinem et
innocentiam vitæ a quibusdam principibus suis
contemptus est, unde et de regno eum expel-
lere temptaverunt. Qua necessitate compulsus
ad imperatorem venit, illique causam omnem or-
dine exponit, et quia laborem et negotia regni
diutius ferre non poterat, quia jam ætate prove-
ctus fuerat, regnum imperatori tradidit, et, amplis-
simis donis acceptis, in patriam regressus est. Post
hæc imperator in Burgundiam profectus, conventus
quos constituit peregit, obsides accepit, et re-
bus necessariis imperatis, rediit. Hii ²¹⁷ vero qui
antea rebellionem fecerant, cum viderent regem a
negotiis regni alienatum, et se a priori potestate
submotos, et auctoritatem et gratiam inter civitates
in quibus dominari solebant esse diminutam, vene-
runt ad regem, et ejus pedibus provoluti se dedide-
runt, et omnibus rationibus de contemptu satisfac-
tuos promiserunt, neque se umquam ab hoc animo
revocari, quin semper suis imperiis sint obedientes;
unum illud specialiter deprecari, ne alterius gentis
regem super populum suum dominari pateretur;
legem hanc perpetuam Burgundionum esse, ut hunc
regem haberent, quem ipsi eligerent atque consti-
tuerent. Horum oratione placatus et satisfactione
accepta, rex legatos ad imperatorem mittit, dicens,
adversarios suos ad se venisse, veniam de his quæ
in eum commiserant postulasse, sibi que dehinc sine
ulla suspitione fore obedientes confirmasse. Petit
ut hanc gratiam sibi concedat, regni sui pristina
potestate pro sua clementia ²¹⁸ se uti permittat.
Imperator vero, quamvis sibi hoc videretur incom-

VARIE LECTIONES.

ta E. administretur c. ²¹⁵ adepto c. ²¹⁶ obsiditur c. ²¹⁷ Hic c. ²¹⁸ potentia corr. clementia c.

modum, tamen recolens, propinquum suum summa A necessitate coactum ad se venisse et regnum non tam voluntate quam necessitate adductum sibi tradidisse, ne nimis inhumane contra eum egisse existimaretur, petitioni regis annuit, sibi que regnum reddidit, et principibus suis ut illi in omnibus obsecundantes essent imperavit. Set si quis in his, quæ nunc diximus, propter honorem imperatoris in paucis verbis ab historiæ veritate me declinasse contenderit, quamvis ego nihil falsi mea conscientia, set quæ plurimorum relatu didici, scripsissem, is profecto sciat hoc tamen omnium testimonio verum esse, Burgundiones, imperatoris timore perterritos, regi pristinam servitutem deinceps exhibuisse. Henricus, Burgundia rediens, Munnam et omnia quæ Wicmanni erant Bernhardo ²¹⁹ duci, ut filium suum parvulum nutriret donec adolesceret, commisit.

15. *De Munna clam tradita.*

In Munna erat servus cujusdam partium Baldrici, ad fallendum valde callidus; hic nescio quo de crimine reus, domino suo multis diebus fugitivus erat. Qui, excogitato consilio, posse domino suo in hoc reconciliari si castellum illi traderet, clam venit ad eum, certissime promittens, si eum sequi vellet, in medium Munnæ absque ullo periculo deducturum. Ille autem, ut est consuetudo adolescentium, nimium in pollicitatione ejus exultans, magna ei promittit munera, et ut quam celeriter id efficiat hortatur. Ille vero fidem dat se ita facturum, et ad constitutum tempus reseratis portis summo mane dominum C suum intromisit. Oppidani in lectulis adhuc somno gravati, inopinato clamore hostium subito excitantur. Cumque per hospicia hac et illac discurrerent et quo se reciperent ignorarent, inermes capiuntur, uno tantum in prima concursione interfecto, cæteri omnes de castello expelluntur.

16. *De expulsione Baldrici, et Munna destructa.*

Baldricus domo expulsus et omnibus fortunis amissis (an. 1018), ad sacerdotem Coloniensem abiit. Qui ejus recentes calamitates commiserans, sedem in civitate delegavit stipendiumque constituit. Gerhardus, quoque Mosellensis Hengibach illi accommodavit, ut, quo se recipiat habeat, et tutus ab hostibus existat. Munna vero, ut supra diximus, a suis capta, augebatur illi spes, sperans se ²²⁰ per hanc ²²¹ casum suum et dolorem expiaturum et pristinam salutem recuperaturum. Set longe aliter res accidit. Nam Noviomago concilio indicto (*Mart.* 16), cum multi advenissent, imperator Munnam, ne aliquod incommodum aut præda ex ea regioni fieret, destrui jussit. Ad ejus destructionem Heribertum archiepiscopum et Gerhardum Mosellensem et alios multos misit ²²², qui funditus ædificia omnia subruentes,

ignem immiserunt, et spem omnibus ibi ulterius constituendæ munitionis ademerunt.

17. *De quæstione habita cum Baldrico de morte Wicmanni.*

His actis rebus, de nece Wicmanni cum Baldrico quæstionem habere instituit. Cumque ad hunc conventum multi adessent, imperator Baldricum, publica data fide, advenire jussit. In quem cum acerrimæ sententiæ proferrentur, et ille summo conatu se inculpabilem per omnes justicias, quas imperator constitueret, demonstrare cuperet, dux Godefridus et Bernhardus ²²³ omnem purgationem sui faciendam legibus interdixerunt, propterea quod sæpius inter illum et Wicmannum fides et pax sacramento firmata, semper ille prior discidium fecerit, et ideo ejus satisfactionem ulterius non recipendam esse, qui convictus tam manifestis indiciis perjurus ²²⁴ existeret. Cumque loqui conantem, vocem ejus, ne causam suam diceret, interciperent et in eum frenderent, sævientes ob innocentis mortem, et vix conspectum ejus ferrent, res jam pene in eo erat, ut militum manibus discerperetur. Cumque videret se in arto positum et evadere posse diffideret, voce magna clamavit petens auxilium regis. Clamore ejus audito, surrexit rex, et extensa manu, ne publicam datam fidem læderet, ex manibus sævientium eripuit, et jam desperatum abire a facie ejus jussit. Quem archiepiscopus suscipiens, magna cura tuebatur, et ab hostibus vix ereptum, Coloniæ remisit. Qui post hinc triennium æger factus in Hengibach moritur (an. 1021), corpusque ejus in possessionem ²²⁵ suam Sefluhe (51) defertur et ibi sepelitur.

18. *Quomodo Gevehardus in mortem ²²⁶ ductus est.*

Post cujus mortem servus isdem qui Munnam tradidit, venit ad Gevehardum, de quo supra diximus (cap. 11), promittens illi, si ejus consilio adquiescere et se sequi vellet, beatum facturum, ad suum castellum Hengibach, quod ei ex parte uxoris jure successit, deducturum, et sine vulnere liberam facultatem sibi pociundi daturum. Qui ad suam infelicitatem, nimium credulus verbis servi, sine mora subsequitur euntem. Et cum per exploratores eum adpropinquasse cognitum est, Gerhardus, ut condictum erat, magnam multitudinem armatorum per officinas et conclavia oppidi abscondit, et quid sui sit consilii illis ostendit, et ipse in circuitu castelli in silva cum aliis copiis delituit. Et cum Gevehardus in medium munitionis quasi bos ad victimam deductus esset, subito omnes de turribus et habitaculis exsistentes, portas obsistant. Paucis primo concursu viso evasis, cæteri sunt occisi. Set ille, non segniter muro ascenso, insidias de foris

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁹ berhardo 1. bernardo 2. ²²⁰ manu 2. ²²¹ hunc 1. ²²² multos corr. misit c. ²²³ berhardus c. ²²⁴ pejurus 2. ²²⁵ possessionem c. ²²⁶ montem corr. mortem c.

NOTÆ.

(51) Fortasse Sefferen, ditionis olim Prumiensis.

is, se præcipitavit et ægre membris collisus A
erhardus quoque accurrens, porrecta manu
ejus graviter ferit, his verbis : *Seniorem
eodem modo cecidisti; en, habes quod egisti!*
b illo a quo Wicmannus cæsus est, adjuncto
n servo Baldrici, confoditur atque interficitur.
dum plus appetit, illud quod habuit cum vita

19. *De eclipsi lunæ et solis, et viso comete.*

o uno antequam concilium Noviomago indi-
isset (an. 1017), luna post mediam noctem
o tempore defecit, et rege sequenti anno (1018)
lem loco consistente, in paschali ebdomada
eclipsis facta est. Tercio quoque anno (1019)
s in aquilonari parte cæli longissimis crinibus
ida specie visus est. Sequuntur hoc signum B
bella et in plurimis nationibus maximus san-
minum per prælia fusus est.

Meriwido a Frisiis obtenta, et de Tielensibus.

quam hoc prodigium in cælo appareret, circa
ceani bellum coortum est (an. 1018). Hujus
ræc causa fuit. Pars Frisiorum, sedibus suis
, in silva Meriwido, de qua supra diximus
cap. 8), habitacula construentes consederunt,
unclis sibi prædonibus magna mercatoribus
a intulerunt. Prædones vero, eis postea sub-
, singulis ad modum uniuscujusque culturæ
irpanda novalia terram diviserunt, eamque
jusserunt, et sibi vectigales fecerunt. Unde
ores Tielenses, qui etiam specialiter præ C
facile ad quascumque querimonias excitan-
cenduntur ²²⁷, crebro regem interpellabant,
sua gratia eos ab his injuriis defendat. Si id
iat, neque se causa negotiandi in insulam (52)
neque ad se Britannos commeari posse, et
ctigalia sibi, ut oportebat, plenius provenire
osse, dicebant. Set libet pauca, non detra-
set ex intimo corde condolendo ²²⁸, hic in-
quibus moribus et institutis isti Tielenses ab
ris ²²⁹ differant. Homines sunt duri, et pene
disciplina adsuefacti, judicia (53) non secun-
gem set secundum voluntatem decernentes,
ab imperatore karta ²³⁰ traditum et confir-
dicunt. Si quis quicquam ab alio mutuum D
commodatum acceperit, et ille ad constitutas
is rem suam repetit, constanti animo inficias
ine mora se nihil ab illo accepisse jurat. Et
is deprehensus fuerit publice pejurasse,
posse ²³¹ redargui confirmant. Si rem quo-
ia manu tenuerit, si tantilla est ut pugno in-

VARIÆ LECTIONES.
acceduntur 1. ²²⁸ detrahendo corr. condolendo c. ²²⁹ ita corrigo; ist corr. vicis c. ²³⁰ ne quis
legi suspicetur, codicem karta habere moneo. ²³¹ pose 1. ²³² pot' c. an potos? ²³³ cernt c. ²³⁴ ita
ati 1. ²³⁵ adbbaldum c. ²³⁶ adciscunt c. ²³⁷ audacter 1. ²³⁸ editionibus 1.

NOTÆ.

Britanniam.

Cf. quæ ea de re duce V. cl. Birnbaum D. Jo.
sus Bencker Andreæ in Specimine de origine
nunicipalis Frisici p. 369 sqq. nuperrime dis-

cludi possit, cum altera juramento denegabit. Si quis
Dei fidelium apud imperatorem intercedat, ut hæc
scelera interdicit ne tot animæ cotidie pereant,
magnam profecto a Deo remunerationem sibi donan-
dam sperare poterit. Adulterium in culpam non du-
cunt. Quamdiu uxor tacuerit, virum per nefaria sce-
lera sordescere licitum habent, et talia agentem ne-
minem præter uxorem in synodo interpellare debere.
Summo mane potationibus student, et quisquis ibi
altiori voce turpes sermones ad excitandum risum et
ad vinum indocile vulgus provocandum protulerit,
magnam apud eos fert laudem. Siquidem ob hoc pe-
cuniam simul conferunt, et hanc partitam singulis
ad lucra distribuunt, et ex his quoscumque potus ²³²
certis temporibus in anno cernunt ²³³, et in cele-
brioribus festis quasi sollempniter ebrietati ²³⁴ inser-
viunt.

21. *De bello contra Frisios adhibito.*

Imperator vias mercatorum patefieri volens (an.
1018), Adelbaldum ²³⁵ episcopum et ducem Godefri-
dum ad se vocans (54), mandat ut Frisios adeant,
eosque ab his sedibus quas injuste occuparant pro-
pellant et prædones submoveant. His mandatis ac-
ceptis, immensam multitudinem cogunt, clarissimos
quoque viros et adprime in re militari instructos,
qui tamen equitatu omni vita studebant, navi nihil
poterant, secum adsciscunt ²³⁶. Cumque in unum
convenissent, omnem exercitum in navibus collo-
cant, eoque ubi Frisios cum coactis copiis audierant
esse contendunt. At illi qui silvam occupabant, ut
compererunt per exploratores de adventu exercitus,
reliquerunt domos, et ad eos, inter quos prædones
municipulam construxerant, fuga se receperunt.
At nostri cum tota classe pleno æstu accesserunt ad
Flaridingun; sic enim hæc regio (55) Frisiorum vo-
catur. In cujus litus cum exponerentur milites, dux
ceteram omnem multitudinem egredi jussit, paucis
relictis qui naves in altum reducerent, ne iterum
commutato æstu in arido consisterent, ut si quid
opus esset eis libere uti potuissent. Frisii ubi eos
campum audaciter ²³⁷ suis agminibus complere cer-
nerent, et neque ab his qui in munitione erant ul-
lum præsidium sperarent, eo quod et illi circumjecta
tanta multitudine nullum effugium haberent, editio-
ribus ²³⁸ locis in stationibus Frisii coadunati, quid
consilii hostes caperent expectabant. Hæc tamen res
in loco eos continuerat, eo quod illos sine equis adve-
nisse cognoverant, se autem labore cotidiano et
rustica exercitatione pedibus plurimum posse confi-
debant; et si ab hostibus premantur, stabant ad fu-

(54) Cf. Thietmar viii, 13.

(55) Hodie tantum ejus nominis vicus exstat Vlaer-
dingen, quem ab Oceano Mosam invectus, a sinistra
infra Roterdanum conspicis.

gam præparati atque expediti. Una res erat illis A magno usui, quod campum omnem fossis præfoderant, sive ad defendendum majorem æstum maris, qui in plenilunio validior solet fieri, sive ad impediendum iter hostium. Quas cum duci videretur difficile cum multitudine transeundas, jussit, ut qui signa ferebant redirent, et circuitis ²³⁰ fossis in locis planis consisterent, ut si Frisii ²³¹ dimicare vellent, eos excipiendi expeditior facultas esset. Et cum exercitus ducis ²³² signa referre cœpissent, ortus est inter novissimos eorum clamor a quodam scelestissimo, propinquo prædonum, dicens, ut quisque vitæ suæ consulere, ducem in prima acie impetu Frisiorum pressum fuga prælio cessisse. Hac falsa fama per exercitum perlata, omnes in fugam versi sunt, ei tanto timore sunt perterriti, ut nemine urgente in flumen se præcipitarent (Jul. 29). Multi confisi viribus ad naves transnatare cupiebant. Quas cumprehendissent, et in eas summo studio ascendere conarentur, multitudine circumstipante naves dimersæ sunt. Et eo modo plures perierunt, quod quisque carum suum et propinquum in mortis natatu periclitasse conspiciens, dum subvenire illi vellet, circumfunditur innumerable vulgus, navesque in profundum trahunt, et sic pariter omnes suffocati sunt. Pauci videntes hæc et timentes periculum submersiouis, et ut solet fieri, quod plerique in tali perturbatione non recipiunt miserationem, ne simili modo perirent incitatis remis fugam accelerant. Cum plures ²³³ vero metu et lassitudine et pondere armorum pressi siculi cursu intrabant, ita sub aqua recti et exanimati stabant. At hi qui in munitione erant, cum viderent concursum fieri, et certatim se de littore in aquam præcipitari, animadvertent eos perturbatos fugam inisse, et mox nutu et vocibus de fuga eorum Frisii significare cœperunt. Dux vero videns fugam multitudinis cum suis stabat stupefactus; fortissimi quoque, quorum cor ut leonum erat, ita pavore solutum est, ut loco in quo constiterant se movere non possent. Acciditque — nescio quod divino judicio — quasi inauditum miraculum, adeo ²³⁴ ut Frisii ex significatione oppidanorum evocati accurrerent et eos quasi saxi immobiles stantes interficerent; et ita Dei jussu sunt in suis membris obligati, ut nemo ex tanta copia clarissimorum virorum manum stricto gladio ad resistendum erigeret, vel scutum ad se protegendum opponeret. Quibus peremptis, celeri cursu pervenerunt ad litus, et cum plures, qui per crepidinem littoris in aqua manibus reptabant, jaculis confodiunt. Alii namque, dum ducem solum stare conspicerent, circumstant; set ille, consumpto spiritu, fortiter restitit, et missa pila excipit, unum tantum ²³⁵ a tergo se inpetentem aversa hasta trajicit. Quo exanimato, reliquorum impetum paululum repressit. Interim prædones ex oppido jam læti de victoria subito

VARIAE LECTIONES.

²³⁰ circuitis c. circuitis Eckh. — circuitare i. q. circare. ²³¹ frisi c. ²³² duos l. ²³³ i. q. Complures. ²³⁴ ita E. a dno c. ²³⁵ im c.

erumpunt, omnia cadavera mortuorum perequitant, illuc ubi ducem a multitudine circumdatum cernebant contendunt. Quem cognitum, et jam in adversum os vulneratum et pene desperatum, statim ex periculo eripiunt, et cum paucis captis in castellum perducunt, pedibusque ejus provolvuntur, eique se dedunt, obsecrant ut rebus suis consulat et apud imperatorem et episcopum Adelbaldum pro eis de negotio confecto interveniat. Quibus cum dixisset omnia quæ ab eo postularent sese facturum, tantum ut ipsum et ceteros qui superessent et capti erant illæsos abire permetterent, responderunt magnas inimicitias parentum et propinquorum illorum qui occubuerant ipsos incurrisse; si impunitatem illius facti juramento sibi confirment, ut nullam umquam vindictam ab ipsis exigant, sese facturos, quæ postularet, ostenderunt. Cumque dux hæc laudaret, constituunt diem et locum, quando hæc omnia fieri debeant. Illos autem qui capti fuerant usque ad inducias conductas in vinculis retinent; ducem abire permittunt. Quo abeunte, irruerunt super occisos, et oblitum omnis humanitatis, omnia corpora vestimentis exuerunt, ut nec pannum quidem relinquerent quo verenda tegerentur. De his quoque hæc fertur, quod quædam corpora horum longe in altum ab incolis propter foetorem expulsa, ab avibus et bestiis et marinis feris, quæ cupidissimæ humanorum cadaverum sunt, illæsa et intacta permanserunt. Et dum iterum ad litus per æstum projicerentur, per duo miliaria aut amplius candor eorum visus est, quasi litus candidissimis linteis esset expansum. Hoc quoque in ejus rei testimonium dicatur, quod novem corpora illorum Kalendis Decembris, simul adhuc conligata, in quadam ripa sunt reperta, ita integra ut pene nulla putredo in eis investigari posset, quamvis cædes iv Kal. Augusti facta fuisset.

22. De clerico Judeo facto.

Superius (lib. 1, cap. 7) me promisi relaturum de illo apostata, qui, relicta religione, clericatus in perfidorum voraginem incidit Judeorum. Set in ipsa promissione exsolvenda totus contremesco, et horrentibus pilis capitis terrore concutior, diabolum potuisse homini persuadere ut tantas sordes ausus esset contra Christum et sanctos ejus jactasse. Scripserat enim funestis litteris infelicissimus ille:

23. Scripta ipsius apostatæ.

« Quid contradicis justo insipiens? Lege Abacuc prophetam, in quo Deus dixit: *Ego sum Deus et non mutor* (Malach. III, 6). Si ille secundum vestram maledictam fidem mutaretur et mulieri commisceretur, principium verborum suorum non esset veritas. Dixit Dominus ad Moysen: *Non enim videbit me homo et vivere potest* (Exod. xxxiii, 20). Quem filium hominis prætermisit? Dicit enim David propheta: *Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus* (Psal. cxlvi, 3); et Ezechiel:

Maledictus homo, qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum, erit enim quasi miricæ in deserto. et non videbit fructum, cum venerit hominum (Jer. xvii, 5, 6). Quid contra hiscis animal! Quem filium hominis prætermisit? Num Petrum et Johannem atque Martynum et alios demones, quos sanctos vocatis? In omnibus locis legitur Deus Israel, et non est Deus gentium. Ubi est vester sensus? Dicit David: *Memor erit Dominus in seculum testamenti sui, verbi quod mandavit in mille generationes, quod disposuit ad Abraham, et juramenti sui ad Ysaac* (Psal. civ, 8, 9), hoc est lex sua sancta et circuncisio quam dedit Moysi servo suo.

24. *Heinrici epistola ad Weccelinum* ²⁴⁵.

« Respondere calumpniæ tuæ, o Judee incredule, quam ex blasphemio ore in Christum ejusque sanctos nunc noviter evgmuisti, cuique in militia Christiana instructo facile esset, si non facilius esset saxa in mollitiem posse converti, quam corda vestra ad recipiendam veritatem discindi. Quippe cum et illa auctorem suum morientem scissa recognoverunt ²⁴⁶, et tamen adhuc insensibilitas cordis vestri, quamvis elisa, quamvis prostrata, in duricia inveteratæ iniquitatis perseveret, et licet per cœternam Dei sapientiam, qua mundus et mirabiliter est conditus et mirabiliter reformatus, obstructum est os loquentium iniqua, et iniquitas vestra mentita sit sibi, toto seculo verbisque prophetarum et exemplis sanctorum eluceat, quam sit dampnata infidelitatis vestræ cæca impietas, et quam gloriofata assumptæ in Christo mortalitatis infirmitas: tamen, quoniam adhuc non desperat de machinationibus suis Judaicæ malignitatis obstinata improbitas, et ad confutandam Christianam religionem scelerato fastu immurmurat, et per exempla Patrum dictaque prophetarum stantem florentemque ecclesiam ipsa jam tociens devicta et omnino prostrata iterum ad certamen provocat, aggrediamur ²⁴⁷ eos, dante et juvante ipsa Dei sapientia, verbo Dei, Dei Filio, eoque primum lapide lapidea corda feriamus, quem Daniel propheta, ut dicitis vester, immo noster, vidit sine manibus de monte (Dan. ii, 34) concidi et implere universum mundum. De quo etiam et David dicit: *Eruclavit cor meum verbum bonum* (Psal. xlii, 1). Idemque: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te* ²⁴⁸ (Psal. ii, 7). Idemque: *Omni in sapientia fecisti* (Psal. ciii, 24). Et Salomon: *Dominus possedit me initio viarum suarum* (Prov. viii, 22). Set quoniam non de æterna Christi nativitate, in qua semper fuit patri æqualis, set de temporali, in qua, sicut David clamat, minoratus est paulo minus ab angelis (Psal. viii, 6), cum Judeo nobis sermo est, audiamus quid dicat, et objectioni ejus consequenter respondeamus. Dicit, Judee: *Quare contradicis justo insipiens?* Primum velim mihi respon-

A deas, quem dicit justum, te aut prophetam? Si prophetam, assentior, tamen in eo quod illi me non contradicere ostendam, te mentitum esse jure vincam. Si vero te dicit justum, quem constat prius esse mentitum, nescio quo pacto obtinebis justiciam, quem mendacii polluit macula. Neque legis tuæ congruenter simul poteris esse assertor et prævaricator dicentis: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium* (Exod. xx, 16). Quod si, uti præmisi prophetæ non contradicam cum ipse pro me dicat, et quæ tu tibi contra me comparaveris arma, his tibi lætalia infligam vulnera; quoniam intulisti proximo tuo falsum testimonium contra legis præceptum, legis incurres reatum; reatus autem trahet te ad pœnam; pœna vero perducet te usque ad mortem. Set videamus sequentia. Infelix Judee ²⁴⁹, quem vocas insipientem? Non nos credentes in Crucifixum, qui factus quidem est vobis lapis offensionis et petra ²⁵⁰ scandali? Quoniam quidem *lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris* (Matth. xxi, 42). Ergo nos insipientes, et vos sapientes estis? Tamen per stulticiam prædicationis jam mundi superbia ²⁵¹ cecidit, et in frontibus regum crucis videtis tropheum. Quia quæ stulta mundi sunt, elegit Deus, ut confundat fortia (I Cor. i, 27). Ac per hoc libenter amplectimur stulticiam crucis Christi, quoniam credimus nos perventuros ad gloriam Christi. Set quid surdo narro fabulam? aut quid cæco appono lumen? vel Judeo evangelium prædico? Redeamus ad sequentia. Inquis: *Lege Abacuc prophetam*, non in quo, ut tu dicit, set per quem ipse Deus dicit: *Ego sum Deus et non mutor*. Præmisi tibi, Judee, testimonio Abacuc nollatenus me contradicere, et non solum Abacuc, set et omnium prophetarum, et legis documenta me dico suscipere; quia cum colo qui non venit legem solvere set adimplere. Dixit Deus per Abacuc: *Ego sum Deus et non mutor*, et hoc firmiter credit Christiana religio. Quod vero subsecutus es: *Si ille secundum vestram maledictam fidem mutaretur et mulieri commisceretur, principium verborum suorum non esset veritas*; quid ²⁵² mirum est, cum cæcus sis, si non vides lucem illam, quam non vident, nisi qui mundo sunt corde; immo cum etiam more frenetici contra medicum resiliat, et sanare te volenti maledicta et convitia ²⁵³ obponas? Tam enim excelsa et profunda sunt incarnationis Christi misteria, quomodo Verborum Dei incommutabiliter apud Deum Patrem semper manens, carnem de virgine sumpsit naturamque nostram suæ univit, quod nemo hæc capit, nisi qui spiritualiter sapit; nemo sapit, nisi Deo donante capiat; quo donante credit qui nondum capit. *Nisi enim credideritis, inquit propheta, non intellegetis* (Isa.

VARIAE LECTIONES.

²⁴⁵ rubricam adjeci; v. supra I. 7. ²⁴⁶ recognoverit c. ²⁴⁷ Aggrediamur c. ²⁴⁸ Hic alique plures versus non nisi prima cujusque vocis littera scripti sunt. ²⁴⁹ judex i. ²⁵⁰ petri c. ²⁵¹ sapientia corr. superbia c. ²⁵² quod c. ²⁵³ cum vitia c.

vii, 9). Ergo credenti colligitur meritum, videnti reddetur præmium; quoniam si vides, non est fides; quamdiu enim peregrinamur in hujus mundi tenebris, fide mundantur corda eorum qui Deum visuri sunt. Hac itaque fide, qua Dei filius etiam hominis filius prædicatur, quosdam vestrorum mundandos longe ante Deus prædixerat per prophetam Ezechiel, dicens: *Et erit in novissimis diebus, effundam de spiritu meo super omnem carnem (Act. ii, 17), et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos, et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri, et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis car carneum (Ezech. xxxvi, 25, 26), et cætera; quibus evidenter ostenditur, in quibusdam vestrum abstulisse Deus de cordibus velamen, ut, spiritu Dei agente, fide præpararentur corda multorum ad suscipiendam aquam salutarem, in emundationem omnium peccatorum; quosdam vero obcæcari, et infidelitatis errore remansuros; sicut per alium prophetam scriptum est: *Excæcans excæcabo corda eorum, ne videant lumen (Isa. vi, 10)*. Unde, o Judee, cum tu palpabilibus tenebris obcæcatus sis, quomodo te putas posse advertere, qualiter Deus sine ulla sui commutatione mulieri, non ut tu, perfide, garris, commisceretur, set de carne mulieris corpus sibi fabricaret, quoniam divinitas verbi Dei in unitatem sibi personæ assumeret, ita ut nec divinitas in carnis passibilitatem, nec humanitas in divinitatem transiret, essetque tamen et filius Dei homo propter assumptum hominem, et filius hominis Deus propter assumptum Deum. Prædixerit tibi propheta: *Nisi credideritis, non intellegetis*. Crede, et intellegis; et roga Deum, ut tollat velamen, ut auferat cor lapideum. Rogamus etiam et nos pro vobis, invitis vobis. Set quoniam Judeus nec rationem recipit nec prædicationem, nisi Deus tollat velamen, — scio enim ejus cervicem durissimam, — occurramus ei oraculis prophetarum, ut vel sic credat, vel sic confusus recedat. Quod carnem Christus de virgine esset sumpturus, prædixit Isaias: *Ecce virgo concipiet in utero et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isa. vii, 14)*, id est nobiscum Deus. Quod de tribu Juda esset nasciturus et spiritu Dei replendus, idem ipse ait: *Exiet virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eam spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eam spiritus timoris Domini (Isa. xi, 1, 2)*. Quod inter homines conversari deberet, prædixit Jheremias: *Hic Deus noster et non æstimabitur alius præter eum; et post pauca: Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruch. iii, 36, 38)*. Quod pro nobis pati deberet, item Isaias: *Vulneratus est propter iniqui-**

tates nostras (Isa. liii, 5). Et multa alia de illo protulerunt, quibus aperte edocetur, omnem Dominicam conversationem inter nos a tempore incarnationis usque ad ascensionis concordare testimoniis illorum. Quod contra hæc dicis, sceleste? nisi forte opponas mendacium, quod ex patre tuo diabolo est; sicut idem dominus noster Jesus Christus dixit: *Vos ex patre diabolo estis, et opera patris vestri facitis (Joan. viii, 44)*. Ecce quoniam ratione et exemplis responsum est tibi breviter, quod immutabilis permanet, et tamen carnem sumpsit ex Virgine. Nunc ad sequentia redeamus. *Dixit Deus ad Moysen: Non enim videbit me homo et vivere potest*. Hic interrogo, Judee, qui semper sequeris occidentem litteram et non vivificantem spiritum, quomodo putas posse hominem videre Deum, an non posse putas? Si posse, utrum corporalibus oculis, an mente? Si corporalibus oculis, absurdum satis videtur; siquidem cum ille incircumscriptus spiritus nec mole distenditur, nec loco continetur, nec tempore movetur, atque omnia late patet quam infirmus sit humanus intuitus. Si mente, non videtur impossibile, si tamen munda. Promissum nobis enim est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*. Si non posse, quomodo erit verum, quia, dictante veritate, David dixit: *Quærite Dominum et confirmamini, quærite faciem ejus semper (Psal. civ, 4)*. Num non hominibus loquebatur David, quorum mentes ad exquirendam Domini faciem excitabat? Num quidnam veritas et præco veritatis dissentiet? Non plane quidem intellegentibus. Item quæro, si videre homo Deum possit et vivere, annon? Si videre potest et vivere, quomodo erit verum quod Deus dixit: *Non enim videbit me homo et vivere potest*. Si vero non potest, ut hoc verum esse possit, quomodo erit verum quod Jacob dixit: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea (Gen. xxxii, 30)*; et Esaias: *Vidi Dominum Sabaoth oculis meis (Isa. vi, 5)*. Quomodo prædicabunt contraria et veritas et prophetæ veritatis? Set quoniam stoliditas vestra in vetustate litteræ et non in novitate spiritus ambulabat, ex eo cæci incurritis offendiculum, unde luminis possetis habere ducatum. Ac per hoc nos, qui æterni luminis suscepimus veritatem, Judaicæ cæcitatæ discindamus errorem, ut et fidelibus mentibus propositæ quæstionis pateat veritas, et illi audiens non intellegant, et videntes cæci fiant. Dixit Deus ad Moysen: *Non enim videbit me homo et vivere potest*, quod ita intellegi potest: Quamdiu homo in isto mortali corpore, quod corrumpitur et aggravat animam, vivit, Deum videre non potest sicuti est in natura divinitatis, nec corporeis oculis nec ipsa etiam mente, quamvis munda et ab omni pene vitiorum labe purgata. Quæ etsi in divina jam sit contemplatione, minus tamen habet ad summam,

VARIÆ LECTIONES.

²⁵⁴ n. D. bis scripta c. ²⁵⁵ quid c. ²⁵⁶ xpo c. ²⁵⁷ replevit c. ²⁵⁸ manu 2. ²⁵⁹ videntibus corr. videntes c.

quod aliquam maculam contrahit ex mortalitate, et ideo homo Deum non potest videre et vivere, quousque secundum hominem vivit, et secundum Deum ²⁶⁰ minime, et sibi non moritur, ut vivat Deo. Set quomodo in regione mortis, ut ita dicam, mortaliter vivens, Deum, qui vera Vita est, et homo videret aut quæreret, nisi misericorditer inclinata vita ad mortuos descendisset? Mortui enim eramus, ex quo a facie Dei ex illa prima prævaricatione in Adam omnes cecidimus. Quapropter, miserata mortalitatem nostram ²⁶¹ diabolica fraude deceptam, ad nos Vita velata carne descendit, quia non aliter inaccessible lucem infirmitas carnis ferre valeret, nisi eadem Vita carne se velaret, per oppositionem carnis monstraret nobis lucem Deitatis, quod quasi jam factum Esaias ²⁶² ante prædixit: *Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis* (Isa. ix, 2). Hanc ergo lucem uterque Jacob et Esaias non corporalibus oculis, set spiritualibus vidit. Atque ex hac visione in vocem exultationis alter ²⁶³ eorum prorumpit, dicens: *Vidi Dominum facie ad faciem et salva facta est anima mea*. Intellexerat enim Deum dixisse ad Moysen: *Non enim videbit me homo et vivere potest*; quasi de salute animæ suæ desperasset, si non per prophetiæ mysterium ²⁶⁴ Deum, qui ab homine videri non poterat, per assumptionem carnis videri posse cognosceret. Unde quia vidit, clamavit: *Vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea*, et inde spem salutis assumpsit; unde per assumptæ mortalitatis speciem, salutem, expectationem mundi, per carnis suæ probationem venturam mundo cognovit. Quod etiam in benedictione filiorum prædicendo expressit, dicens: *Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium* (Gen. xlix, 10.) De quo etiam Esaias ait: *Super quem continebunt reges os suum* (Isa. lii, 15); *ipsum gentes deprecabuntur* (Id. xi, 10). Nunc quid ²⁶⁵ contradicis, Judee; cur vocas nos animalia? Ecce nos animalia ejus, de quo dixit Abacuc: *In medio duum animalium cognosce- ris*. Non, ut tu impropere, hiscimus, set ut rationa-

abilia animalia respondemus. Quod vero prosecutus es, dixisse David: *Nolite confidere in principibus, in filiis hominum in quibus non est salus*, ac per hoc nullum filium hominis prætermisisse, ut ex prophetæ testimonio injuriam clam videaris facere Christo — set aperte servos ejus blasphemias, quasi non injuria servi ad contemptum respiciat Domini —, respondemus ad hæc dicentes cum propheta: *Muta fiant labia dolosa, quæ locuntur adversus justam iniquitatem in superbia et in abusione* (Psal. lxx, 19, 20). Et spem nostram in hominem non ponimus, set in Deum et in Christum ejus, quem Deum et hominem veraciter credimus eumque Deum et Dei Filium esse prophetarum vestrorum ²⁶⁶ testimoniis comprobavimus ²⁶⁷. Petrum vero et Johannem atque Martinum non demones, set expulsores demonum fideliter confitemur, et hoc verum esse certis indiciis usque hodie cernimus, non in eis spem nostram ponentes, set spem nostram apud Deum eorum intercessionibus commendantes. Quod vero dixit: *In omnibus locis legitur Deus Israel et non Deus gentium*, refellit te Deus per David, dicens ad Filium: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ* (Psal. ii, 8); idemque ad Abraham: *In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ* (Gen. xxi, 18). Si vero gentes hereditas Dei sunt, nescio, qualiter non sit Deus earum, cujus hereditas sunt. In hoc namque, quod sub requisitione nostri sensus innectis, memorem fieri Dominum testamenti sui, verbi, quod mandavit in mille generationes, quod disposuit ad Abraham, propinquius tuo noster sensus veritati concordat. Quomodo hic intellegis: *in mille generationes*? Si replicas generationes ab exordio mundi, non invenies mille. Set quia in Scripturis sacris sæpe finitum pro infinito ponitur, mille generationes omnes generationes accipiendæ sunt, ut consequenter verum sit juramentum ad Abraham dispositum, quod *in semine tuo benedicentur omnes gentes*, id est in Christo.

VARIE LECTIONES.

²⁶⁰ vox ab Eckh. inserta. ²⁶¹ nra. c. ²⁶² esaias c. ²⁶³ aliter f. ²⁶⁴ testimonium f. ²⁶⁵ qd c. ²⁶⁶ vestrum c. ²⁶⁷ cum prob. c.